

УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНИХ
ПРАЦІВНИКІВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»

КЛАСНИЙ КЕРІВНИК СУЧАСНОЇ НУШ

МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

ЧЕРКАСИ
2020

УДК 37.011.3

К 47

Рекомендовано до друку вченою радою КНЗ «ЧОПОПП ЧОР».
Протокол № 2 від 02 червня 2020 року

АВТОРИ-УКЛАДАЧІ:

Бугайчук Н.В., методист лабораторії виховної роботи комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»;

Гловацький С.В., методист лабораторії виховної роботи комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»;

Кондратюк С.Ю., методист лабораторії виховної роботи комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»;

Кудін В.С., завідувачка лабораторії виховної роботи комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»;

Лемешева Н.А., методист лабораторії виховної роботи комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Андрющенко Т.К., завідувачка кафедри професійного розвитку педагогів комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», доктор педагогічних наук ;

Рясна О.В., заступник з виховної роботи Черкаської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 8 Черкаської міської ради

Посібник має на меті надати реальну допомогу та поради як стати успішним класним керівником. Висвітлюються питання щодо прав, обов'язків класного керівника, його впливу на створення довірчо-партнерської взаємодії, залучення батьків до освітнього процесу, комфортного освітнього середовища у класі.

У книзі також пропонуються методичні поради щодо учнівського самоврядування, творчі ідеї, ініціативи, кращі практики тощо.

Для класних керівників, методистів і творчих учителів.

© КНЗ «ЧОПОПП ЧОР»

ЗМІСТ

Н.В. Бугайчук

Замість передмови	4
Класний керівник сучасної школи – хто він?	7
Права та обов'язки класного керівника	8
Організація виховного процесу у класі	12
Співпраця з батьківським колективом класу	13
Поради з підготовки та проведення батьківських зборів	16
Історії успіху	18
Сучасні виховні технології в роботі класного керівника	20

С.Ю. Кондратюк

Поради для успішної діяльності класного керівника Нової Української школи	23
Веб-квест як інструмент виховної роботи класного керівника	26

В.С. Кудін

Сучасні форми роботи класного керівника щодо виховання соціально-активного громадянина України	34
--	----

С.В. Гловацький

Виховання засобами музичного мистецтва: спільна діяльність учнів, батьків та педагогів	43
--	----

Н.А. Лемешева

Естетизація освітнього середовища школи як умова ефективного виховного процесу	51
--	----

ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ

Бугайчук Н.В.

Міжнародне дослідження якості освіти PISA, яке майже 20 років тому започаткувала Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), є одним із найавторитетніших джерел інформації про середню освіту у світі. На сьогодні у дослідженні беруть участь понад 80 країн. Їхні урядовці довіряють результатам PISA і використовують їх для прийняття обґрунтованих політичних рішень у галузі освіти. Україна долучилася до PISA в циклі 2018 р.

У звіті на підставі аналізу результатів України в PISA-2018 й дієвих міжнародних практик окреслено конкретні пропозиції щодо освітніх політик, реалізація яких має сприяти зменшенню розриву у навчальних досягненнях українських учнів / студентів різних категорій і забезпечити підвищення якості загальної середньої освіти в Україні загалом. Дослідження також дає нам можливість порівняти свою освітню систему з системами країн, що за розмірами, економічним потенціалом та історичним досвідом подібні до України.

PISA демонструє, що вчительська підтримка поліпшує результати учнів у середньому на 4 бали, особливо, якщо це діти із сімей із низьким соціально-економічним статусом і аж на 10 балів поліпшує результати українських учнів батьківська підтримка. Тому одне із завдань класних керівників – залучити батьків до освітнього процесу, донести до них інформацію про важливість батьківської підтримки.

Де ми є і куди нам рухатися

Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 (ознайомитися можна за посиланням: <https://cutt.ly/wyXuHVv>) містить 441 сторінку, це дуже багато інформації, тому вам до уваги пропоную лише ту частину звіту, що, на нашу думку, буде корисна саме класним керівникам.

Передусім варто наголосити, що в Україні учні загалом відчувають себе більш задоволеними життям, ніж їхні однолітки в країнах ОЕСР. Показники ставлення до закладу освіти та відчуття приналежності до нього в українських учнів нижчі, ніж у їхніх однолітків у країнах ОЕСР. Варто зауважити, що ці показники тісно пов'язані з успішністю учнів, однак відповідна залежність потребує додатково вивчення, оскільки відповіді на запитання анкет PISA не дають змоги достеменно визначити причини негативних почуттів 15-річних підлітків.

Булінг у середовищі українських 15-річних учнів поширений не більше, ніж серед їхніх однолітків із країн ОЕСР. Щоправда, пишатися тут нічим, адже, урешті, кожен випадок булінгу — це вже проблема. Як свідчать дані PISA щодо більшості країн, цькування в закладах освіти негативно позначається на успішності учнів. Дані щодо України це теж підтверджують.

На успішності українських учнів суттєво позначається неефективне використання ними навчального часу (ідеться про дисципліну на заняттях, відвідування занять, запізнення тощо). Учні в Україні набагато частіше (у середньому на 20 відсоткових пунктів) відсутні на заняттях цілий день, прогулюють окремі з них або запізнюються на них, ніж їхні однолітки в середньому по країнах ОЕСР. Неналежна дисципліна, відсутність на заняттях суттєво впливають на успішність, навіть у разі врахування соціально-економічного статусу учнів.

Важливим аспектом освітнього середовища є підтримка учнів учителями та батьками. У своїх анкетних відповідях учні повідомили, що більшість учителів підтримує їх у навчанні, тобто допомагає їм побачити їхні слабкі сторони, надолужити те, що з різних причин було недопрацьоване. Водночас досить велика частка учнів повідомила, що вчителі рідко говорять їм про їхні сильні сторони в навчанні. Учительська підтримка впливає на досягнення українських учнів незначною мірою, поліпшуючи їхні результати в середньому лише на 4 бали (після врахування соціально-економічного статусу учнів). Проте ігнорувати цей показник не можна, адже саме підтримка учнів із боку педагогів є однією з найважливіших характеристик освітнього середовища, урешті, як і батьківська емоційна підтримка.

Результати аналізу показують, що учні, яких батьки не підтримують у навчанні, навіть після врахування додаткових чинників, які суттєво впливають на успішність, у предметних галузях PISA мають у середньому на 10 балів менше за своїх однолітків, батьки яких цікавляться навчанням власних дітей. Натомість участь батьків у справах закладу освіти (участь у роботі батьківської ради закладу освіти, допомога закладу освіти в різних справах на волонтерських засадах, обговорення результатів дитини з учителем) безпосередньо не підвищує результатів учнів.

Окремою проблемою є булінг. Хоча показники України не суттєво відрізняються від середнього значення по країнах ОЕСР, проте наявність значної кількості підлітків, яких цькують у школі, — це проблема як для закладів освіти, так і суспільства загалом, яка потребує негайного втручання й постійного моніторингу. Адже наслідки таких ситуацій можуть інколи бути трагічними, якщо на них вчасно не звернути увагу й не вжити відповідних заходів. У 2018 р. в Україні набув чинності Закон щодо протидії булінгу в закладах освіти, тому останнім часом послідовно докладаються певні зусилля щодо регламентації дій адміністрації закладів освіти, учителів і батьків у разі виявлення випадків цькування учнів. Ця політика має продовжуватися, у результаті забезпечивши формування дієвих деталізованих методик попередження та протидії булінгу.

В Україні 15-річні підлітки повідомили, що в їхніх закладах освіти є певні проблеми як із дисципліною на заняттях, так і з підтримкою вчителями їх у навчанні. Ці проблеми можуть бути пов'язані, з одного боку, з низькою мотивацією вчителів, недостатнім рівнем поваги до вчительської професії в суспільстві, а з іншого, — із низькою мотивацією підлітків до навчання,

несформованою здатністю їх до самоаналізу, із несприйняттям ними освіти як цінності й відсутністю в них прагнення до її здобуття. Процес оцінювання дітьми якості викладання є досить складний, а тому потребує додаткової уваги й подальших досліджень на національному рівні, оскільки від цього прямо залежать результати успішності учнів. З огляду на це, варто сприяти будь-яким заходам, що спрямовані на формування навчальної мотивації підлітків, а також на підвищення соціального статусу вчителя.

Такі проблеми, як ефективність використання навчального часу, визначеного освітніми програмами для вивчення певних предметних галузей, скорочення часу внаслідок відсутності на заняттях учнів, а інколи й учителів, також потребують окремого вивчення з метою визначення шляхів зменшення кількості пропусків учнями навчальних занять, збільшення годин, що відведені на опанування основних предметних галузей, тощо. За результатами PISA попередніх циклів з'ясовано, що важливо не те, скільки часу викладається певна дисципліна, а те, наскільки якісно й ефективно цей час використовують. Зрештою, низька дисципліна, пропуски занять і неефективно використаний навчальний час пов'язані з якістю викладання й ставленням до освіти. Тому основну увагу варто приділити питанням підвищення мотивації й рівню кваліфікації вчителів і мотивації учнів до навчання.

У цьому циклі PISA було досліджено лише один аспект багатогранної проблеми стосунків батьків і дітей, а саме емоційна підтримка батьками своїх дітей у процесі їхнього навчання. У результаті констатовано, що позитивне емоційне тло в родині сприяє досягненню учнями вищих результатів у навчанні. У свою чергу результати попередніх циклів PISA засвідчують, що підвищенню учнівської успішності в навчанні сприяють й інші види батьківської підтримки (періодична допомога з домашніми завданнями, обговорення успіхів і невдач, періодична участь у шкільному житті тощо). З огляду на це основною рекомендацією за підсумками PISA-2018 стосовно цього питання є посилення поінформованості батьків щодо необхідності підтримки ними своїх дітей у навчанні, сприяння будь-яким заходам, що спрямовані на мотивацію батьків із повагою ставитися до своїх дітей і підтримувати їх у навчанні.

Краще економічне становище країни не завжди є запорукою отримання її учнями вищих результатів у PISA. Важливим є не так обсяг фінансування, скільки те, куди й на що саме витрачаються ці фінанси.

Отримані за підсумками PISA-2018 результати показали, що на сьогодні у вітчизняній освіті спостерігаються певні проблеми, які виявляються передусім у тому, що рівень грамотності із читання, математики та природничо-наукових дисциплін у значної частки українських 15-річних учнів не достатній, а між навчальними досягненнями учнів різних категорій спостерігається суттєвий розрив.

Результати PISA не просто показали проблеми, які є на сьогодні в освітній системі України, але й підтвердили правильність реформ, які зараз відбуваються в галузі вітчизняної загальної середньої освіти. Більшість

політичних рішень, які пропонуються за результатами PISA і які в різних країнах на певних етапах показали свою ефективність, нині вже реалізуються в Україні у вигляді низки реформ, однак це лише початок.

КЛАСНИЙ КЕРІВНИК СУЧАСНОЇ ШКОЛИ – ХТО ВІН?

Класний керівник, за визначенням Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти, – це педагогічний працівник, який здійснює педагогічну діяльність з колективом учнів класу, окремими учнями, їх батьками, організацію і проведення позаурочної та культурно-масової роботи, сприяє взаємодії учасників навчально-виховного процесу в створенні належних умов для виконання завдань навчання і виховання, самореалізації та розвитку учнів (вихованців), їх соціального захисту. [6]

Класний керівник — посада на добровільних засадах, і головне завдання класного керівника, як організатора учнівського колективу, – слідкувати за дотриманням прав дітей у класі.

Класним керівником може бути будь-який педагогічний працівник школи з фаховою вищою освітою та відповідною професійно-педагогічною підготовкою.

Педагогічна діяльність вчителя загалом і класного керівника пов'язана з підвищеним нервово-емоційним та інтелектуальним навантаженням.

Загальні компетентності сучасного педагога (за професійним стандартом професії «Вчитель закладу загальної середньої освіти») такі:

-Здатність діяти як відповідальний громадянин та брати участь у суспільному житті на різних рівнях (громадянська компетентність).

-Здатність до взаємодії з іншими в різних соціальних ситуаціях та критичного оцінювання соціальних подій і явищ (соціальна компетентність).

-Здатність до особистісного і професійного самовизначення, самоствердження і самореалізації впродовж життя, до цінування багатоманітності у суспільстві (культура самовираження).

-Здатність до створення команди однодумців, прийняття ефективних рішень у професійній діяльності та відповідального ставлення до обов'язків (лідерська компетентність).

-Здатність до творчого пошуку й реалізації нових ідей, до самопрезентації та результатів своєї професійної діяльності; здатність до керування власним життям і кар'єрою (підприємницька компетентність).

Професійні компетентності класного керівника (за професійним стандартом професії «Вчитель закладу загальної середньої освіти»):

- Емоційно-етична компетентність.

- Здатність до навчання впродовж життя.

- Здоров'язбережувальна компетентність.

- Інклюзивна компетентність.

- Інноваційна компетентність.
- Інформаційно-цифрова компетентність.
- Компетентність педагогічного партнерства.
- Мовно-комунікативна компетентність.
- Організаційна компетентність.
- Оцінювально-аналітична компетентність.
- Прогностична компетентність.
- Проектувальна компетентність.
- Психологічна компетентність.
- Рефлексивна компетентність.

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА

Стаття 25 Закону України «Про загальну середню освіту» встановлює, що класне керівництво – це один з видів педагогічної діяльності, за здійснення якої педагогічному працівнику встановлюється доплата в розмірі 20-25 відсотків до тарифної ставки.

У Положенні про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти (Наказ Міністерства освіти і науки № 489 від 29.06.2006) визначаються компетенції, права та обов'язки класного керівника.

Класний керівник здійснює діяльність відповідно до основних завдань загальної середньої освіти, спрямованих на:

- виховання громадянина України;
- формування особистості учня (вихованця), його наукового світогляду, розвитку його здібностей і обдаровань;
- виконання вимог Державного стандарту загальної середньої освіти;
- виховання в учнів поваги до Конституції України, державних символів України, почуття власної гідності, свідомого ставлення до обов'язків, прав і свобод людини і громадянина, відповідальності перед законом за свої дії;
- реалізацію права учнів на вільне формування політичних і світоглядних переконань;
- виховання шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українського народу та інших народів і націй;
- виховання свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших громадян як найвищої соціальної цінності, формування засад здорового способу життя, збереження і зміцнення фізичного та психічного здоров'я учнів (вихованців);
- формування екологічної культури особистості, набуття знань і досвіду розв'язання екологічних проблем, залучення до практичної природоохоронної роботи.

Функціональні обов'язки класного керівника розробляються відповідно до Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти (Наказ Міністерства освіти і науки N 489 від 29.06.2006)

Класний керівник як організатор учнівського колективу:

- сприяє забезпеченню умов для засвоєння учнями (вихованцями) рівня та обсягу освіти, а також розвитку їх здібностей;
- створює умови для організації змістовного дозвілля, у тому числі організовує та проводить відвідування музеїв, театрів, виставок, екскурсій, заходи з охорони природи; відповідає за профілактику бездоглядності, правопорушень, планує та проводить відповідні заходи (особливо для учнів з числа незахищеної та пільгової категорії населення);
- сприяє підготовці учнів (вихованців) до самостійного життя в душі взаєморозуміння, миру, злагоди між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами;
- проводить виховну роботу з урахуванням вікових та індивідуально-психологічних особливостей учнів (вихованців), їх нахилів, інтересів, задатків, готовності до певних видів діяльності, а також рівня сформованості учнівського колективу;
- співпрацює з вчителями, викладачами, психологом, медичними працівниками, органами учнівського самоврядування, батьками та іншими учасниками навчально-виховного процесу з виконання завдань навчання та виховання в учнівському колективі соціального захисту учнів.
- проводить тематичні класні години, що спрямовані на виховання моральних цінностей;
- проводить цілеспрямовану індивідуальну роботу з учнями класу;
- заохочує учнів до занять в гуртках художньої і технічної творчості, предметних гуртках та спортивних секціях;
- залучає учнів до участі в конкурсах, олімпіадах з навчальних предметів, і т.п.

Класний керівник має право на:

- відвідування уроків та позакласних заходів, семестрових, річних атестацій та заліків у закріпленому класі, бути присутнім на заходах, що проводяться для учнів (вихованців) навчальні, культурно-просвітні заклади, інші юридичні або фізичні особи;
- внесення пропозицій на розгляд адміністрації навчального закладу та педагогічної ради про моральне та матеріальне заохочення учнів (вихованців);
- ініціювання розгляду адміністрацією навчального закладу питань соціального захисту учнів (вихованців);
- внесення пропозицій на розгляд батьківських зборів класу щодо матеріального забезпечення організації та проведення позаурочних заходів у порядку, визначеному законодавством;

- відвідування учнів (вихованців) за місцем їх проживання (за згодою батьків, опікунів, піклувальників), вивчення умов їх побуту та виховання, а також виходити з пропозиціями на педагогічних зборах щодо притягнення до відповідальності батьків, які ведуть аморальний спосіб життя, грубо поведуться зі своїми дітьми, завдають їм моральної та фізичної шкоди;

- вибір форми підвищення педагогічної кваліфікації з проблем виховання;
- вияв соціально-педагогічної ініціативи, вибір форм, методів, засобів роботи з учнями (вихованцями);
- захист професійної честі, гідності відповідно до чинного законодавства;
- матеріальне заохочення за досягнення вагомих результатів у виконанні покладених на нього завдань.

Класний керівник зобов'язаний:

- вибирати адекватні засоби реалізації завдань навчання, виховання і розвитку учнів (вихованців);

- здійснювати педагогічний контроль за дотриманням учнями (вихованцями) статуту і Правил внутрішнього трудового розпорядку навчального закладу, інших документів, що регламентують організацію навчально-виховного процесу;

- інформувати про стан виховного процесу в класі та рівень успішності учнів (вихованців) педагогічну раду, адміністрацію навчального закладу, батьків;

- дотримуватись педагогічної етики, поважати гідність учня (вихованця), захищати його від будь-яких форм фізичного, психічного насильства;

- своєю діяльністю стверджувати повагу до принципів загальнолюдської моралі;

- пропагувати здоровий спосіб життя;

- постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру;

- вести документацію, пов'язану з виконанням повноважень класного керівника (класні журнали, особові справи, плани роботи, тощо);

- регулярно готувати і проводити батьківські збори, збори учнівського активу класу (не менше 2 разів на семестр) та збори органів учнівського самоврядування.

Класний керівник складає план роботи з учнівським колективом у формі, визначеній адміністрацією навчального закладу.

Класний керівник підзвітний у своїй роботі директору навчального закладу, а у вирішенні питань організації навчально-виховного процесу безпосередньо підпорядкований заступнику директора з навчально-виховної роботи.

Класний керівник може бути заохочений (відзначений) за досягнення високих результатів у виховній роботі з учнями (вихованцями). Форми і види заохочення регулюються законодавством України.

Крім того, класному керівнику важливо ознайомитися із внутрішніми правилами розпорядку та Статутом навчального закладу. Те, що закон оминає або не уточнює, окремий навчальний заклад може тлумачити по-своєму (але, звісно, не порушуючи Конституцію і законодавство).

Пам'ятайте, що:

Звільнитися від обов'язків класного керівника можна навіть посеред навчального року. За законодавством, посада класного керівника добровільна, і ви можете відмовитися від своїх обов'язків будь-коли. Єдина порада — переглянути умови вашого Трудового договору (якщо він є) та Посадової інструкції, оскільки там можуть бути вказані особливі умови, за яких ви маєте право звільнитися, чи навпаки. Якщо ж навчальний заклад не ставив жодних умов, то немає перешкод для того, щоб облишити роботу класного керівника.

А от директор школи не може звільнити вас від обов'язків класного керівника упродовж навчального року. Це дозволено виключно в тому випадку, якщо є грубе порушення прав та інтересів дітей.

Далі звернемо вашу увагу на найпоширеніші запитання щодо обов'язків класних керівників. Як виявилось, далеко не всі класні керівники знають, що є робота, яку вони можуть на себе не брати. Хоча адміністрація навчального закладу часто їх і змушує.

Наприклад, щодо харчування дітей, чи повинен класний керівник відповідати за харчування дітей в навчальному закладі. У прямих обов'язках класного керівника не входить ані збір коштів на обіди, ані їх облік чи організація харчування. Керівник школи визначає відповідального за організацію харчування (згідно з пунктом 20 «Порядку організації харчування дітей у навчальних та оздоровчих закладах»). Проте краще зайвий раз перевірити Внутрішні правила розпорядку школи та Статут. Можливо саме класних керівників у вашому навчальному закладі визначили відповідальними за харчування.

Відходить в минуле практика зобов'язувати класних керівників проводити інспекцію умов проживання дітей та відвідувати їх вдома. Класний керівник мусить повідомляти в школу та соціальні служби про всі випадки, коли діти, на його думку, потребують захисту чи допомоги. Класний керівник може, але не зобов'язаний приходити до учнів додому. Проводити інспекцію чи складати якісь звіти має право лише соціальний інспектор, і школа не може покласти на вас такі обов'язки.

А от володіти навичками домедичної допомоги, за новим законом, учителі зобов'язані. Це потрібно для того, щоб педагоги знали, як діяти у непередбачуваній ситуації та мали шанс врятувати життя іншої людини, коли йдеться про хвилини. Під час навчання у педагогічних вищих навчальних закладах чимало вчителів навчалися домедичної допомоги, проте ці знання та вміння потребують періодичного тренування. Окрім того, протоколи надання допомоги змінюють кожні п'ять років, зважаючи на аналіз і дослідження

ефективності наявних (наприклад, порядок проведення непрямого масажу серця і штучного дихання).

Багато виникає запитань щодо ведення документації, планів виховної роботи та виховних годин класу. Закон не визначає обов'язкових форм класної години. Це може вирішувати педагогічна рада вашого закладу відповідно до Наказу МОН від 25.06.2018 № 676 «Про затвердження Інструкції з діловодства у закладах загальної середньої освіти». Коли і як проводити ці години – теж ваш вибір, як і те, коли ви маєте відпрацьовувати свої години класного керівництва. А от щодо документації та різних індивідуальних планів роботи з учнями — це вирішує школа на педагогічній раді.

Якщо керівництво порушує ваші права – наприклад, директор знімає вас із класного керівництва посеред навчального року, або вас змушують вести додаткову документацію без пояснень, ви можете:

1. Вимагати ознайомити вас із Внутрішніми правилами розпорядку навчального закладу чи Статутом закладу і просити показати вам, де в них зазначені ці вимоги.
2. Вимагати відповідних наказів школи – наприклад, про формат виховних годин. Якщо їх немає – у вас є право проводити годину так, як ви вважаєте за потрібне.
3. Звернутися до профспілки чи в управління освіти із заявою про порушення прав.

Пам'ятайте, що класний керівник не мусить бути всесильним та робити понад свої сили. Є випадки, коли відповідальність мусять взяти на себе адміністрація навчального закладу і батьки.

Режим роботи визначається правилами внутрішнього розпорядку, іншими рішеннями закладу освіти.

ОРГАНІЗАЦІЯ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У КЛАСІ

На класного керівника покладені обов'язки щодо організації виховного процесу в класі. За визначенням, поданим в Законі про освіту «Виховний процес є невід'ємною складовою освітнього процесу у закладах освіти і має ґрунтуватися на загальнолюдських цінностях, культурних цінностях Українського народу, цінностях громадянського (вільного демократичного) суспільства, принципах верховенства права, дотримання прав і свобод людини і громадянина, принципах, визначених Законом України «Про освіту», та спрямовуватися на формування:

- відповідальних та чесних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству;

- поваги до гідності, прав, свобод, законних інтересів людини і громадянина; нетерпимості до приниження честі та гідності людини, фізичного або психологічного насильства, а також до дискримінації за будь-якою ознакою;

- патріотизму, поваги до державної мови та державних символів України, поваги та дбайливого ставлення до національних, історичних, культурних цінностей, нематеріальної культурної спадщини Українського народу, усвідомленого обов'язку захищати у разі потреби суверенітет і територіальну цілісність України;

- усвідомленої потреби в дотриманні Конституції та законів України, нетерпимості до їх порушення, проявів корупції та порушень академічної доброчесності;

- громадянської культури та культури демократії;

- культури та навичок здорового способу життя, екологічної культури і дбайливого ставлення до довкілля;

- прагнення до утвердження довіри, взаєморозуміння, миру, злагоди між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами;

- почуттів доброти, милосердя, толерантності, турботи, справедливості, шанобливого ставлення до сім'ї, відповідальності за свої дії;

- культури свободи та самодисципліни, відповідальності за своє життя, сміливості та реалізації творчого потенціалу як невід'ємних складників становлення особистості.

Єдність навчання, виховання і розвитку учнів забезпечується спільними зусиллями всіх учасників освітнього процесу» [3]

СПІВПРАЦЯ З БАТЬКІВСЬКИМ КОЛЕКТИВОМ КЛАСУ

Карантин оголив нерви і проблеми взаємозв'язків між учителями, батьками й учнями, адже в кожного свої нові складнощі в освітньому процесі. Проте тепер чітко видно, що для системи освіти майбутнього, зі змішаним навчанням, з новими викликами перед молодим поколінням, – особливо важливе партнерство між учителями, батьками й учнями.

Згідно із Законом про освіту (стаття 19) батьки є повноправними учасниками освітнього процесу. У статті 25 закону йдеться про права, обов'язки та відповідальність батьків учнів. Батьки учнів мають право бути присутніми на навчальних заняттях своїх дітей за попереднім погодженням з керівником закладу освіти. На батьків учнів покладається відповідальність за здобуття ними повної загальної середньої освіти. [3]

Отже, побудова партнерських стосунків між педагогам та батьками має ґрунтуватися на рівноправному партнерстві. Педагога та батьків повинна об'єднувати спільна мета – забезпечити сприятливі умови для розвитку дитини.

Наприклад, біля дошки стоїть учитель, за партами – батьки. Протягом години вчитель розповідає про негарну поведінку деяких учнів і згадує про погані оцінки. Не оминає і побутових проблем: треба поміняти вікна, бо у класі протяг, і ще потрібні мийні засоби. Так проходять батьківські збори в більшості шкіл не тільки нашої області, а й України в цілому і останнім часом усе більше

викликають роздратування та невдоволення. Настав час змінювати цей застарілий формат спілкування.

Департамент освіти і науки (м. Київ), Освітня агенція (м. Київ) та громадська організація «Батьки SOS» провели дослідження, глибинні інтерв'ю з освітянами і батьками, аби зрозуміти, що не так з комунікацією.

Таким чином з'ясували, кому найбільше не подобаються батьківські збори, і хто найменш готовий до змін. Малоефективними батьківські збори в наявному форматі вважають директори та батьки, а от понад 46% класних керівників вважають їх ефективними.

На батьківських зборах прийнято аналізувати шкільне життя учнів. Але більше 20% батьків сказали, що за рік на класних батьківських зборах і слова не почули про свою дитину. Є сумлінні батьки, які ходять на всі збори, але чують там тільки про проблеми й тільки про чужих дітей.

Тож головна мета змін – спілкування батьків із закладом освіти в контексті шкільного життя їхньої дитини.

Дослідження показало, що батьків найбільше цікавлять індивідуальні зустрічі з вчителями і тренінги, де вони могли б знайти відповіді на різні питання.

Під час роботи фокус-груп учасники дослідження розповідали, якими бачать зміни в організації батьківських зборів. Так визріла ідея батьківських зустрічей за кавою. Батьки, за попереднім записом, можуть зустрітися з адміністрацією та педагогами в установленій адміністрацією час, два або чотири рази на рік. Батьки записуються дистанційно, зустрічі відбуваються вічна-віч.

Ми розуміємо, що не можемо зламати все, що працювало роками. Та й чи потрібно, але, якщо ми батьківську громаду не зберемо у школі, то батьки подумують, що ми закрились і щось приховуємо. Тому зміни мають бути поетапними, відкритими та зрозумілими для всіх. [9]

Умовно проведення сучасних батьківських зборів можна поділити на три формати:

- батьківська конференція (збори на початку навчального року – вересень);
- індивідуальні зустрічі «віч-на-віч з родиною» (листопад-грудень, квітень-травень);
- довільні сучасні форми спілкування з батьками (батьківські уроки, тренінги, родинні гостини та інше).

Виходячи зі звернень та скарг, кількість яких у вересні різко зростає, дуже не добре, коли батьки, зачинивши двері у клас, вирішують службові питання закладу освіти або ж предметно мотивують усіх збирати кошти на шкільні потреби. А ще театральніше це виглядає, коли класний керівник виходить, а батьки залишаються «поговорити».

Все-таки це лицемірство, коли вчителька каже: «Це не при мені», а директор – «Я тут ні до чого, ми не дозволяємо збирати гроші. Ми ж про це не чули. Це не за нашої присутності».

Ми розуміємо, що є випадки, коли спілкування батьків у класі необхідне. Це, насамперед, класи (учнівські спільноти), які тільки сформовані: 1, 5, 10 класи. Такі зустрічі мають бути чітко побудовані та регламентовані в часі. Головне – не затягувати їх, не перетворювати в уже загадані сценарії, а усвідомлювати, що вони мають слугувати формуванню нового колективу, знайомству з усіма вчителями, які працюватимуть з дітьми.

Другий формат – індивідуальні зустрічі «віч-на-віч з родиною».

Ця модель вимагає ґрунтовної підготовки. Для таких зустрічей вчитель має підготувати результати успішності конкретної дитини, її індивідуальні досягнення. Одна справа при всіх розказати про поганого Петрика, а інша – кожному написати лист успішності з результатами індивідуального прогресу: у Сергійка було так, а стало ось так. А ще – додати психологічний і комунікативний аспекти, проаналізувати творче зростання дитини, акцентувати увагу батьків саме в контексті зростання особистості школяра, адже саме задля цього діти і приходять до школи.

Трапляється, що дорослі заходять у неправильну комунікацію: або вчитель заграє з батьками, або батьки ставляться до вчителя, як до обслуги. Коли з'являється зневага з будь-якої сторони, то вона, як правило, відображається на дитині.

Сьогодні нас хвилюють правила комунікації через електронні пристрої. Відкритість спільноти, можливість спілкуватися в одному полі за визначеними правилами адміністрації, вчителів та всіх батьків зменшує ризики сварок та пліток. Отже, можна створити систему, в якій не тільки класний керівник, як у Вайбері, спілкується з батьками, а де є всі вчителі-предметники, заступники, які відповідають за певні напрями роботи, де директор бачить усю переписку, де є відкрита платформа для критики, і на платформу не можна зайти анонімно. Така форма спілкування необтяжлива та позитивна.

Третій формат – довільні сучасні форми спілкування з батьками (батьківські уроки, тренінги, родинні гостини та інше).

Не рекомендуємо зачиняти двері перед батьками. Досвід інших країн показав, що там громади залучають школярів у другій половині дня в закладах освіти більше, ніж у нас. Але вони використовують школи не для того, щоб зібрати гроші, а для розвитку і різноманітних позитивних зрушень. Тому ми не заперечуємо, що можна збирати батьків у школі й класі заради такої мети. Це можуть бути зустрічі за кавою (можливо, серед них є люди цікавих професій, волонтери, психологи тощо), тренінги, майстер-класи та інше.

Активні директори на День самоврядування вже не перший рік практикують проведення уроків батьками. Є батьки, які після одного такого уроку сказали: «Як же ви витримуєте?». Після такої практики вони переосмислюють роботу вчителя, припиняють ходити за ним і давати вказівки.

Пропоную орієнтовні теми, на які можна говорити з батьками:

- «Вікові кризи дитини». Не всі батьки розуміють, як впоратись з психологічними викликами дітей різного віку.

- «На порозі дорослості» – є надзвичайно актуальною для батьків старшокласників.

- «Усе про НУШ» тому, що батькам не вистачає інформації, про нову освітню систему.

- Головне питання, яке потрібно обговорити на початку навчального року на батьківських зборах класу це «Яких дітей хочуть бачити на виході зі школи (навички та знання) вчителі та батьки?».

Результатом роботи перших батьківських зборів має стати напрацювання спільного бачення і бажано списку таких навичок і знань.

Крім того, необхідно визначитися, які перешкоди є на шляху до бажаного результату та як батьки можуть допомогти вирішити ці проблеми? Де проявляються означені проблеми (удома, класі, їдальні, коридорах, туалетах, роздягалках спортзалу, інше).

Визначити ресурси, які необхідні для досягнення успіху в поставлених цілях:

- інфраструктура підтримки (ініціативна група, матеріальна підтримка, відповідні зміни в статуті навчального закладу, тощо);
- втілення роботи у всю структуру шкільного життя (уроки, позашкільні заходи);
- співпраця з батьками (просвітницькі батьківські збори, ініціативна група);
- моніторинг;
- залучення зацікавлених громадських організацій, які можуть допомогти;
- визначення групи волонтерів (ініціативна група з усіх представників громади), що буде допомагати втілювати заплановане.

ПОРАДИ З ПІДГОТОВКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ЗБОРІВ

1. Визначте для себе мету зборів (наприклад: досягти порозуміння щодо... / вирішити питання про... / долучити батьків до попередження... / узгодити спільні цілі й правила у вихованні дітей... / тощо). Мета – це узагальнена відповідь на запитання «*для чого ці збори?*».

2. Визначте своє бачення завдань зборів (наприклад: обговорити й узгодити орієнтири розвитку та навчання дітей / досягти згоди й порозуміння з певних педагогічних питань / випрацювати спільні стратегії профілактики шкідливих звичок / допомогти батькам зрозуміти ідею та напрямок нової програми для відповідних змін у стосунках тощо).

Завдання – це відповіді на запитання «*що треба зробити на зборах?*». Їх треба формулювати конкретно й таким чином, щоб наприкінці можна було легко визначити, виконані вони чи ні.

3. Підготуйте сценарій зборів (наприклад: привітання - 2 хв; узгодження очікувань від зборів – 5 хв; знайомство – 5 хв; інформування з питання1 – 5 хв; обговорення з питання – 10 хв; моделювання/вправа з питання1 – 10 хв, ...).

Варто конкретизувати наповнення всіх частин сценарію (тексти або тези для промов, інформація для донесення батькам, вправи, склад необхідних матеріалів тощо). Детальний сценарій та чітке його дотримання допоможе Вам виконати поставлені завдання й досягти мети зборів за відведений час.

4. Підготуйтеся до несподіванок (моделювання можливих проявів негативної поведінки з боку батьків та підготовка своїх дій в таких випадках; сценарії відповідей на несподівані /незручні /складні запитання; засоби владнання процедурних негараздів – затягування, відволікання, додаткові запитання, нехватка матеріалів тощо). Варто передбачити певні універсальні способи реагування, щоби повернути ситуацію до передбаченого сценарію (як-от: відкласти складне чи конфліктне питання, перенести обговорення в електронну групу, порадити чи пообіцяти поставити проблемне запитання перед компетентними особами тощо). Якщо Ви підготовлені, то зможете тримати ситуацію під контролем та не розгубитися перед несподіванкою

5. Підготуйте матеріальне забезпечення:

- простір (можливо доречніше буде парти розставити попід стінами, а зі стільців сформувати коло);
- наочні матеріали (плакати / відео / аудіо / презентація тощо);
- матеріали для запису в ході обговорень (це можна робити на ватмані маркером, як на тренінгу, або просто крейдою на дошці);
- роздаткові матеріали (передбачені програмою та/або інше за необхідністю);
- можливо чай-кава-цукор-печиво-вода-посуд для чаювання.

6. Зверніться по допомогу (за потреби) до батьківського комітету, адміністрації навчального закладу, психолога, соціального педагога, іншого персоналу школи, щоб підготувати збори, адже це спільна справа.

7. Підготуйте та надішліть звернення батькам з актуального питання напередодні зборів (це дозволить батькам заздалегідь зрозуміти тему зборів, налаштуватися й підготуватися належним чином, а відтак – конструктивно працювати й не гаяти час на суперечки чи розтлумачення).

8. Ведіть збори позитивно (проявляйте доброзичливість, повагу, стриманість, готовність слухати; залучайте всіх до обговорення; прагніть залагодити конфлікти й непорозуміння; підвищуйте настрій учасників за допомогою вправ; заохочуйте до активності та дякуйте за участь).

9. Забезпечте реєстрацію та відгук (зворотні позитивні емоції, слова та дії на участь/активність батьків, висловлені ними думки/пропозиції/зауваження тощо).

10. Співпрацюйте (співпраця завжди більш вигідна, аніж конфронтація. Прагніть співпрацювати й налаштовуйте на це батьків).

Для того, щоб у батьків не виникало бажання перекласти свої обов'язки по вихованню дітей на класного керівника, ознайомте їх з Законами України про відповідальність батьків, а саме:

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ:

- Стаття 51.
- Стаття 52.
- Стаття 53.

СІМЕЙНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ:

- Стаття 150. Обов'язки батьків щодо виховання та розвитку дитини.
- Стаття 152. Забезпечення права дитини на належне батьківське виховання.
- Стаття 155. Здійснення батьківських прав та виконання батьківських обов'язків.
- Стаття 164. Підстави позбавлення батьківських прав.
- Стаття 166. Правові наслідки позбавлення батьківських прав.
- Стаття 167. Влаштування дитини, батьки якої позбавлені батьківських прав.
- Кодекс України про адміністративні правопорушення.
- Стаття 180. Доведення неповнолітнього до стану сп'яніння.
- Стаття 184. Невиконання батьками або особами, що їх за-мінюють, обов'язків щодо виховання дітей.

КРИМІНАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ:

- Стаття 164. Ухилення від сплати аліментів на утримання дітей.
- Стаття 166. Злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування.
- Стаття 304. Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність.
- Стаття 184 Ухилення батьків від виконання своїх батьківських обов'язків.
- Закон України Про попередження насильства в сім'ї.
- Закон України Про охорону дитинства від 26.04.2001 № 2402-III.
- Закон України Про освіту.

Нагадуйте батькам, що такі чарівні слова як «добрий день», «дякую», «вибачте», вперше діти дізнаються від батьків. Саме дома діти вчаться бути ввічливими, старанними, порядними, поважати старших, товаришувати з друзями. Саме наслідуючи батьків діти вчаться бути охайними, доглядати за своїми речами, не брати чужого, викидати сміття в смітник і т.п. У школі такі навички та уміння лише закріплюють та розвивають.

ІСТОРІЇ УСПІХУ

Партнерський проект «Батьківський тиждень»

У Золотоніській гімназії ім. С.Д. Скляренка провели експеримент - батьки замінили вчителів. До викладання залучили батьків – фахівців у різних галузях. Влаштували такий тиждень, щоб батьки поділилися практичними знаннями та мотивували школярів навчатися не лише заради оцінок.

Експерименту батьки не злякалися. У розкладі шкільних занять було проведення уроків фізичного виховання й етики, алгебри, фізики та навіть французької мови. Розклад розписали на тиждень. За 5 навчальних днів у школі

було проведено 80 «батьківських» уроків. У вчителя математики перевтілилася керівник агропідприємства, трудове навчання викладала майстриня з виготовлення ляльок, суддя провів заняття з правознавства для шестикласників, назвавши його «Урок справедливості». Хоча тиждень у гімназії й батьківський, але оцінок ніхто не скасовував. Усі плани уроків узгоджені з учителями. За роботою батьків педагога спостерігали під час уроків.

«Батьки можуть дати своїм дітям найбільше: це мотивація до навчання, повага до школи й любов до неї. Вони інфікуються з родини – це цінності, на яких родина розвивається, тому ми повинні працювати в партнерстві, бо у нас спільні інтереси – це наші діти», – наголошує директор Золотоніської гімназії ім. С. Д. Скляренка Любов Денисюк.

Більше інформації на сайті Золотоніської гімназії ім. С.Д. Скляренка <http://zologym.co.ua>

Концепція роботи з батьками «Родинний міст»

В опорному закладі загальної середньої освіти **«Монастирищенська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів №5»** діє власна концепція роботи з батьками, результативна система співробітництва й взаємодії з ними. Традиційними вже стали:

«Педагогічний десант» - досить цікава форма роботи з батьками, педагоги спільно з психологічною службою школи виступають на підприємствах, в організаціях з актуальними питаннями щодо виховання дітей; влаштовують з дітьми виставки, концертні програми, святкові привітання і т.д.

«Вечори запитань і відповідей» - виступи-лекції батьків, які є фахівцями у різних сферах професійної діяльності: юристів, медиків, програмістів, працівників сільського господарства тощо на класних зборах. Після виступу за «круглим столом», у батьків та дітей є можливість висловити своє ставлення до даної проблеми. Чим більше батьки беруть участь у підготовці батьківських зборів, тим активніше вони себе ведуть на самих зборах.

Родинний міст «Школа – дитячий садочок – батьки» розпочинається **«Днем відкритих дверей»**, вчителі початкових класів на чолі з адміністрацією школи зустрічають майбутніх першокласників та проводять екскурсії по навчальному закладі, квести, які дають можливість пізнати шкільне життя і відчутти себе першокласником, майстер-класи по виготовленню різних дитячих виробів. Потім організують **батьківські збори «Ласкаво просимо!»**, які проводяться у форматі екскурсії. Запрошені батьки майбутніх першокласників мають змогу власними очима побачити умови, які школа надає для навчання учням, відчутти атмосферу освітнього процесу та самостійно долучитися до творення Нової української школи. На завершення батьки переглядають відеоролик, який в повній мірі розкриває тісну співпрацю дитячого садочка зі школою

Більше інформації в загальнодоступній групі на Фесбучі «Опорний заклад загальної середньої освіти «Монастирищенська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів № 5»

<https://www.facebook.com/groups/2056006361091752/permalink/3270922249600151/>

СУЧАСНІ ВИХОВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В РОБОТІ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА

*Вчитель більше не джерело знань,
він має навчити вчитись*

Паул Пиєнічка

На зміну виховним заходам з літературно-музичними композиціями, лінійками, виховними годинами з довгим репетиційним часом (авторські віршики та пісні вчать на пам'ять й довго репетирують) відходять у минуле. Такі форми виховної роботи не несуть в собі виховного ефекту, це швидше, розвиває пам'ять, уміння декламувати, співати, і т.п.

«Як доречно проводити виховну роботу в класі, які форми виховного впливу актуальні для сучасних школярів?» – такі запитання постають сьогодні перед сучасним педагогом. Головною відмінністю є те, що у підготовці і до проведення заходу повинні бути залучені **всі** учні класу. Набагато легше працювати з активними учнями, які хочуть щось робити, але складно залучити всіх. Тому пропоную вашій увазі форми виховних заходів, в яких описано способи залучення всіх учнів класу, де всім знайдеться роль та обов'язки і кожен відчує свою відповідальність і свою значущість.

АКЦІЯ – це формат діяльності, заходи по залученню уваги до тієї чи іншої важливої проблеми. Акція повинна бути актуальною (ідея акції повинна бути своєчасною, торкатися інтересів, проблем учнівської громади зараз і саме тут). Акція повинна бути резонансом подій, які відбуваються в суспільстві. Акція повинна бути цікавою для певної групи учнівської громади (учнівській молоді, громаді, т.п).

БУККРОСИНГ - (від англ. book-crossing - книгообіг) - безкоштовний обмін книгами чи, як кажуть буккросери, це "звільнення" книжок. Тобто буккросер, прочитавши книгу, залишає її у громадському місці (парку, кафе, транспорті), щоб хтось інший міг її прочитати. А той, до кого книжка потрапить, повторює процес. Так книги «звільняються» і мандрують від одного читача до іншого, а не залежуються на полицях. «Подорож» книги можна відслідковувати на спеціальних сайтах.

БУКТРЕЙЛЕР - (від англ. Book — книга, англ. Trailer — тягач, причіп) — короткий відеоролик за мотивами книги, кліп по книзі. Метою створення буктрейлера є спонукання до прочитання книги. Його особливістю є те, що розповідь про книгу подається в образній, інтригуючій формі.

ВІРГУА́ ЛЬНАЖКУ́Р СІ Я - організована підбірка фото та відео зображень про видатні місця, іноді з текстовим або аудіо супроводом та засобами навігації; також перегляд такої підбірки.

ГЕПЕНІНГ - (англ. happening — випадок, подія) — різновид мистецтва дії (мистецтво процесу, мистецтво демонстрації), один із проявів акціонізму, спрямованого на заміну традиційного художнього твору простим жестом, розіграною виставою, спровокованою подією. Певна форма дій, акцій, чинків, під час яких митці (в нашому випадку педагоги, ведучі) намагаються залучити

глядачів до гри, сценарій якої намічений тільки приблизно. Вид рухомого твору, в якому навколишнє середовище, речі відіграють роль не менш вагому, ніж живі учасники акції. Гепенінг є ігровою імпровізацією, яка дає вихід різноманітним підсвідомим спонуканням. Творчість у стилі гепенінг полягає в маніпулюванні об'єктами і людьми в просторі.

КВЕСТ - спортивно-інтелектуальне змагання, основою якого є послідовне виконання заздалегідь підготовлених завдань командами або окремими гравцями.

ВЕБ-КВЕСТ - сайт в Інтернеті, з яким працюють учні або вчителі, виконуючи ту чи іншу навчальну задачу. Проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якого використовуються інформаційні ресурси Інтернету.

КВІЗ - це командна інтелектуальна гра, яка не потребує підготовки та суперзнань і може проводитися он-лайн. Максимальна кількість учасників в команді - 2 (можна грати і одному). Формат досить простий: 8-10 тематичних раундів, по 10 запитань кожний. Команди слухають питання – записують в бланки відповіді і здають в кінці раунду. Кожен раунд – своя тема. Тематики можуть бути самі різні: тут і музичний раунд і кіно, і питання в картинках, гумор, і т.д.

ПЕРФОРМАНС (від англ. Performance — вистава, спектакль, від perform) — одна з форм акціоністського мистецтва, де твором вважають дії автора, за якими глядачі спостерігають у режимі реального часу. В деякому сенсі може вважатися продовженням стародавніх традицій народного театру і вистав. Це художній виступ на публіці, іноді з метою зробити який-небудь ефект, щось прорекламувати або до чогось закликати. Перфоманс може бути як одиночним, так і груповим. Часто перфоманси стають частиною флешмобів. Започаткований у ХХ ст. Виявляється не тільки у театральних постановках, але і в літературі, візуальній та музичній сферах. Людина, яка творить дійство, називається перфомер.

ПЛОГГІНГ- шведське слово, яке означає "підбирати сміття під час пробіжки". Бігуни беруть з собою на пробіжку пакет і під час тренування в нього складають сміття, яке валяється на дорозі, і таким чином допомагають очистити природу.

ПРОЕКТ педагогічна технологія, зорієнтована на інтеграцію фактичних знань, їх застосування і набуття нових (часто шляхом самоосвіти).

ТРЕНІНГ (англ. Training від train - навчати, виховувати) - метод активного навчання, спрямований на розвиток знань, умінь і навичок і соціальних установок. Тренінг - форма інтерактивного навчання, метою якого є розвиток компетентності міжособистісного і професійної поведінки в спілкуванні. Тренінг може розглядатися з точки зору різних парадигм: тренінг як своєрідна форма дресирування, при якій за допомогою позитивного підкріплення формуються потрібні манери поведінки, а за допомогою негативного - «стираються» небажані; тренінг як тренування, в результаті якої відбувається формування і відпрацювання умінь і навичок; тренінг як форма

активного навчання, метою якого є передача знань, розвиток деяких умінь і навичок.

ФЛЕШМОБ Ътакож флеш моб і флеш-моб, англ. flash mob — «блискавична юрба», flash — блискавиця, спалах, mob, скорочене й усичене лат. mobilis vulgus — рухливий натовп, юрба). Це несподівана поява групи людей в заздалегідь запланованому місці. Після закінчення запланованого дійства, учасники розчиняються в натовпі перехожих людей, що і викликає ефект раптовості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бугайчук Н. В. Взаємодія сім'ї, навчальних закладів та громадських організацій у вихованні та соціалізації дітей та молоді. URL: http://static.klasnaocinka.com.ua/uploads/editor/6891/461245/sitepage_18/files/stattya_na_seminar.doc
2. Вікіпедія URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 30.05. 2020).
3. Закон про освіту № 2145-VIII від 5 вересня 2017 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 30.05. 2020).
4. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 / кол. авт. : М. Мазорчук (осн. автор), Т. Вакуленко, В. Терещенко, Г. Бичко, К. Шумова, С. Раков, В. Горох та ін. ; Український центр оцінювання якості освіти. Київ : УЦОЯО, 2019. 439 URL:https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/PISA_2018_Report_UKR.pdf (дата звернення: 30.05. 2020).
5. Пивоварова Г.С. Партнерство з батьками як умова успішної роботи з дітьми з особливими потребами. *Система надання освіти дітям з особливими потребами в умовах сучасного закладу: Збірник за матеріалами VI Всеукр. науково-практичної конференції (12 грудня 2018 року).* – Лисичанськ : ВП «Лисичанський педагогічний коледж Луганського національного університету імені Тараса Шевченка», Лисичанськ : ФОП Чернов О. Г.2018. С. 161-163
6. Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти (Наказ Міністерства освіти і науки N 489 від 29.06.2006) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0659-00> (дата звернення: 30.05. 2020).
7. Професійний стандарт професії «Вчитель закладу загальної середньої освіти» URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-rozrobilo-novij-profesijnij-standart-vchitelya-dokument-na-gromadskomu-obgovorenni> (дата звернення: 30.05. 2020).
8. Рибальченко І. М. Супутник класного керівника. 10-11 класи. Харків: Видавнича група «Основа», 2008. 220 с. (Серія «Школа класного керівника»).
9. Традиційні батьківські збори це не модно. URL: <https://bit.ly/2yEcIzW>

ПОРАДИ ДЛЯ УСПІШНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Кондратюк С.Ю.

Концепція НУШ орієнтує виховний процес, який є невід'ємною складовою освітнього процесу, на розвиток загальнолюдських цінностей. Вони є основою успішного життя особистості в суспільстві. Це такі цінності, як патріотизм, особиста гідність, повага до інших людей, чесність, справедливість, свобода, демократія, повага до рідної мови і культури, відповідальне ставлення до довкілля тощо.

Відповідно в основі виховної роботи лежить не тільки формування в учнів понять «можна» чи «не можна», «потрібно» і «правильно», але й виховання освіченої і гармонійно розвиненої особистості.

Світ змінився, а тому сучасних дітей не можна навчати і виховувати так, як це робили колись із нами. Виховання по-старому не вписується в оновлений освітній простір для дітей нового покоління, тому потрібно шукати нові підходи.

Із власного педагогічного досвіду, (із 34 років викладання в школі 31 рік був класним керівником), я знаю, що найкращою формою виховання є об'єднання дітей навколо спільної діяльності. Тепер таку діяльність визначають як проєкт. Мудрі слова мого товариша «Якщо не можеш організувати, то роби сам» стали визначальними в моїй діяльності класного керівника. Відповідно до цього я намагався таким чином організувати клас на спільну діяльність, щоб в дітей складалася думка, ніби це вони самі захотіли сходити на відпочинок в ліс, прикрасити класну кімнату, допомогти самотній бабусі, взяти участь в загальношкільній акції тощо.

Отже, щоб стати успішним класним керівником, а значить ефективно здійснювати виховну роботу, потрібно створити відповідні умови для самоорганізації дітей на добрі справи, адже тільки в такій практичній діяльності виховується особистість, формуються навички життя в суспільстві.

Моя пропозиція – виконання проєкту «Краса навколо мене», який передбачає організацію навчального простору – по домашньому затишного, естетично оформленого кабінету, в якому перебувають учні в школі. Такий проєкт переслідує багато цілей, основні з яких:

- розвиток естетичного сприйняття навколишнього світу;
- виховання в дітей відчуття того, що школа – це другий дім;
- надання можливості кожному учневі класу проявити свої творчі здібності;
- виховання колективу однокласників;
- залучення до проєкту батьків, зацікавлення життям школи і побутом власних дітей;
- створення атмосфери сповненої свободи, довіри та безпеки тощо.

Для естетичного оформлення кабінету бажано залучити учителів різних предметів, а саме: образотворчого мистецтва, трудового навчання, історії України, математики та ін. Але ініціативу щодо цього мають виявити самі учні.

Кабінет бажано поділити на зони: навчальну, відпочинку, санітарно-гігієнічну тощо. Наприклад, санітарно-гігієнічна зона передбачає рукомийник із милом, санітайзером, паперовими рушниками, дзеркало, аптечку, місце для збереження невеликих персональних речей вжитку тощо.

Орієнтовний алгоритм виконання проєкту:

1. Обговорення необхідності оформлення власного простору.
2. Узгодження ідеї з адміністрацією школи.
3. Проведення анкетування учнів класу, батьків.
4. Обговорення класом кабінетних зон.
5. Об'єднання учнів в групи за їхнім бажанням, які відповідатимуть за певні напрямки діяльності.
6. Розробка групами власного бачення організації простору.
7. Практична діяльність із виготовлення елементів оформлення інтер'єру та їх розміщення в кабінеті.
8. Презентація і рекламування результатів.

Звичайно, найважливішим у проєкті є набуття дітьми певних навичок і є потужним засобом для їх виховання.

Батьки – партнери виховного процесу

Загальновідомий вираз, що найтяжче в роботі з дітьми – це робота з їх батьками. Серед учительського загалу і суспільства в цілому побутує думка, що вихованням вдома повинні займатися батьки. І це правильно! Але ... частково.

Адже більшість батьків мають віддалене уявлення про процес виховання, не володіють повною мірою знанням вікових та індивідуальних особливостей дитини, здійснюючи виховання інтуїтивно, а частина з них взагалі усунулися від цього свого обов'язку. А діти ж поза освітнім закладом перебувають більше часу, ніж в ньому. Тому, щоб зробити виховний процес безперервним, класному керівнику потрібно мати постійний зв'язок з батьками і дітьми, які перебувають поза школою.

Цей зв'язок потрібний для того, щоб в будь-який момент мати можливість надати батькам консультацію та за необхідності пораду, донести необхідну інформацію щодо їхньої дитини, налагодити емоційний контакт та взаємодовірливі стосунки. Звичайно, найлегше це зробити, використовуючи мобільний телефон чи, скажімо, електронну пошту. Батьки повинні бути впевнені, що їхня дитина під постійним наглядом класного керівника. Але це не означає, що таким чином вони мають можливість «скинути» процес виховання на учителя. Хороший вихователь непомітно підштовхує батьків до спілкування з їхньою дитиною, зацікавлює її життям, заохочує прагнення посісти важливе місце в її житті.

Для цього не потрібно вказувати батькам, що робити з дитиною. Це часто приводить до протилежного, адже більшість дорослих – самодостатні і не

вважають, що їм потрібна допомога сторонніх. Тому краще непомітно для них, ніби ненароком постійно наводити вдалі приклади, розповідати про позитивні сторони дитини, її захоплення, друзів, але бажано це робити невеликими порціями.

Отже, встановлення і підтримка постійного зв'язку з батьками – один із найважливіших обов'язків класного керівника, як, до речі, і адміністрації школи і всього педагогічного колективу в цілому. Саме педагог має стати ініціатором відносин з батьками, бачити в них союзників для виховання дітей.

Одним з методів роботи з батьками на сьогоднішній день стає їх інформування з метою зробити прозорими освітні та фінансово-юридичні відносини. Батьки мають повне право отримати інформацію про режим роботи школи, ознайомитися зі змістом шкільних програм, нормативною документацією, мати доступ до освітньої звітності щодо планів розвитку школи, заходів тощо.

Система роботи школи з батьками передбачає їх активне залучення в шкільне самоврядування. У школах, де це розуміють, батьківський комітет функціонує не формально, а є надійною опорою адміністрації, вихователів. Це ніби крила у птаха – без одного жити можна, але злетіти не вдасться.

Пропозиції щодо форм і методів роботи з батьками:

- Залучати батьків до проведення батьківських зборів та інших заходів, які об'єднують дітей і батьків.
- Більше інформувати батьків про досягнення їх дітей протягом навчального року, використовуючи різні засоби комунікації.
- Застосовувати нові і не стандартні форми в роботі з батьками, наприклад, батьківські посиденьки, сімейні проекти, спільні суботники з опорядження території освітнього закладу, чи території проживання.

Бажано обговорити з батьками і спільно напрацювати правила виховання дитини в сім'ї. Наприклад:

- Поважати особистість дитини.
- Формувати адекватну самооцінку. Людина з низькою самооцінкою постійно залежить від чужої думки, а з завищеною – не рахується з думкою інших. Адже і те і друге стоятиме на заваді справжньому життєвому успіху і самореалізації дитини.
- Вчити дитину планувати свої справи.
- Якщо дитина неправильно вчинила, намагатися зрозуміти справжню причину. Але не намагатися відгородити дитину від усіх власних помилок. Пам'ятайте: ви не можете прожити життя за вашу дитину.
- Домагатися виконання посильних домашніх обов'язків, доручень.
- Привчати докладати зусиль і наполегливості для досягнення мети.
- Формувати у дитини моральні якості власним прикладом: доброту, співчуття, взаємодопомогу, відповідальність тощо.

ВЕБ-КВЕСТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИХОВНОЇ РОБОТИ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА

Перед сучасною освітою стоїть завдання пошуку нових форм і методик організації освітньої діяльності. Навчання і виховання повинно сформувати в дитини розуміння ролі освіти, щоб стати успішним в дорослому житті, готовність до навчання протягом всього життя і саморозвитку, прагнення розвивати творче мислення, уміння здійснювати пошук інформації та використовувати її для власних потреб.

Тому бути сучасним учителем передбачає його готовність до застосування новітніх педагогічних ідей. Справжній професіонал постійно навчається, а не тільки навчає інших. Ефективне впровадження інноваційних методик і форм в навчально-виховний процес сприяє підвищенню його якості, є важливим етапом реформування системи української освіти.

Як відомо, зниження рівня мотивації навчання і перш за все навчально-пізнавальної зацікавленості учнів характерна для сучасних дітей. Тому для підвищення її рівня необхідно використовувати природну допитливість і високу пізнавальну активність школярів. Однією з методик, яка вчить знаходити необхідну інформацію, систематизувати і використовувати її для вирішення поставлених задач, є методика проведення квестів та web-квестів зокрема.

Квест (від англійського *quest* – пошук, шукання пригод) – пізнавальна гра, в якій учасники виконують різні завдання та отримують підказки за якими переходять до наступного питання.

У школі останнім часом широко впроваджується такий вид виховної роботи, оскільки добре активізує розвиток дітей, дає можливість учителям проводити заняття в нестандартній і цікавій формі, розвиває творчий підхід і кмітливість під час проходження місії. Спільна праця над вирішенням певної проблеми здружує дітей в колектив, навчає працювати в групах, толерантно ставитися до альтернативної думки інших, разом опрацьовувати варіанти, обмінюватися думками тощо.

Завдання для квесту залежать від спрямованості гри. Не секрет, що найбільш улюблена тема у дітей – пошук скарбів. Але не залежно від тематики, успіх гри залежатиме в першу чергу від цікавих і пізнавальних завдань, які мають бути різноманітними, мати виховні і знанневі складові. Складність завдань також впливає на те, на скільки захоплюючою вийде гра. Головне – не переборщити, завдання не повинні бути занадто складними, або простими, бути зрозумілими і переслідувати виховну мету.

Сценарій квесту, послідовність питань може бути різним, проте кожен з них повинен мати обов'язкові елементи, які визначають його особливості: чітко визначені просторові і часові межі, оприлюднені правила виконання завдань і визначення переможців. На першому етапі завдання повинні бути більш простими, а ближче до завершення ускладнюватися. Для того, щоб ніхто не залишався пасивним спостерігачем, вони мають бути цікавими усім учасникам, відповідати віковій категорії. Власне сам розвиток гри повинен бути логічно

побудований і бажано містити нетрадиційні елементи та мати альтернативні варіанти розвитку подій.

Вашій увазі пропонується кілька цікавих креативних ідей:

1. Використати «невидиме» чорнило із записаними на папері ватною паличкою завданнями чи підказками, які розміщуються в непомітних місцях. А щоб їх знайти потрібно спочатку виконати попереднє завдання. В якості чорнил можна використати загальнодоступні рідини:
  - молоко, розчин харчової соди в співвідношенні 1:1, яблучний сік чи сік цибулі, напис якими проявляється при прасуванні (нагріванні) паперу;
  - лимонний сік, який проявляється після протирання напису розчином йоду. Замість лимонного соку можна використати клейстер: змішати і нагріти 2 частини крохмалу із 1 частиною води. Такий же ефект можна отримати, якщо проварити рис майже до повного загустіння і залишками води виконати напис;
  - написати підказку розтопленим воском. Щоб побачити такий текст, потрібен лише олівець, яким зафарбовується аркуш.
2. Отримати ключ до подальшого етапу, складаючи слово із запропонованих вирізаних заголовків журналів або газет.
3. Можна використати розкидані по кімнаті світлини чи вирізки ілюстрацій, на кожній з яких написана літера. Лише знайшовши всі зображення можна скласти слово – код для переходу на наступний етап чи місцезнаходження підказки.
4. Намалювати до місця наступної схованки сліди чи стрілочки, попередньо повідомивши дітей, що наступну підказку забрав, наприклад, казковий ельф і щоб її знайти треба йти по його слідах.
5. Видати команді реквізит для дослідження, розрахований на логічне мислення, із захованим в ньому неявним кодом. Наприклад, серветка, край якої мають різний смак (кислий, солоний, солодкий), який є ключем для розуміння, де сховано код до ще одного рівня. Чи певні речі вжитку, аналізуючи поєднання яких діти мають здогадатися відповідь на завдання.
6. Записка з обрізаним текстом. Наприклад, спробуйте самостійно прочитати де захований предмет:

7. Слова-підказки, які вимагають зрозуміти закономірність і вставити пропущене слово. Наприклад, «фарби – маюнок, фотоапарат – ?».
8. Кодування слів. Наприклад, відповідь на питання «Яка остання цифра номера телефону мого друга?»
Шифр:

Т	К	І
В	С	О

 Код:
9. Використати QR-коди, якими зручно кодувати надто довге посилання на ресурс Інтернету: відео з YouTube, локацію на Google картах, файл з Google-диску, групу в соцмережах тощо. Якщо квест проходить в

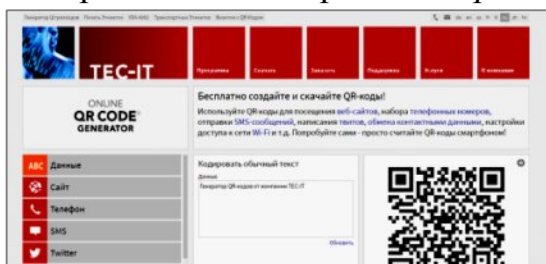
приміщенні школи, то надруковані коди можна вивісити в різних місцях приміщення. Визначити місця наступного завдання можна буде лише виконавши попереднє. Щоб ускладнити завдання учням і не дати їм можливості перескакувати через завдання, можна розмістити певну кількість аркушів із зображеннями QR-кодів, які ведуть по хибному шляху.

Як зробити QR-код? В наш час існує багато комп'ютерних додатків, наприклад, «CodeTwo QR Code Desktop Reader & Generator» і інтернет-ресурсів «IMGonline.com.ua» (<https://www.imgonline.com.ua/scan-qr-bar-code.php>), «Сканер QR кода онлайн» (<https://tamali.net/barcode/reader/qr/>), «QR Reader» (<https://www.qrrd.ru/read/>), «QR codes.com.ua» (<http://qrcodes.com.ua/>), «QR Code Generator» (<https://ru.qr-code-generator.com/>), «ТЕС-ІТ» (<https://qrcode.tec-it.com/ru>) з допомогою яких можна створити QR-коди або прочитати їх.

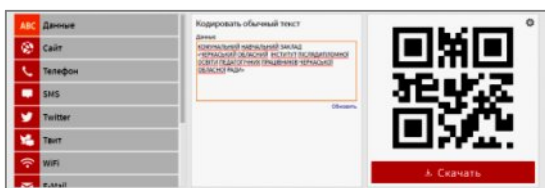
Зазвичай за допомогою цих програм можна кодувати різні види інформації: текст, візитівку, адресу сайта чи електронної пошти, GPS-координати, доступ до мережі WiFi тощо. Вони мають ряд переваг: безкоштовність, інтуїтивно зрозумілий інтерфейс, функцію зміни кольорів і навіть можливість обрання розміру та кута повороту QR-коду.

Вашій увазі пропонується алгоритм кодування з допомогою інтернет-сервісу ТЕС-ІТ:

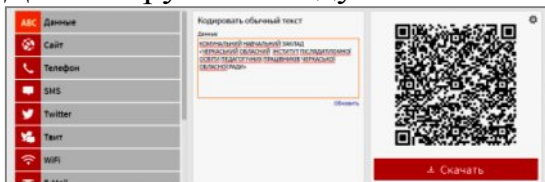
- 1) Відкрити сайт за адресою: <https://qrcode.tec-it.com/ru>

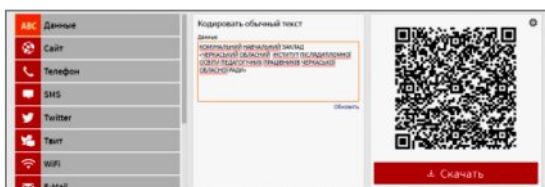
- 2) Для кодування тексту потрібно обрати меню «Данные» і ввести потрібний текст в текстове поле:

- 3) Для генерування коду натисніть «Обновить»:

- 4) Щоб завантажити на власний комп'ютер зображення QR-коду, потрібно натиснути клавішу «Скачать»:

- 5) Аналогічно можна закодувати інший тип інформації, наприклад, адресу сайту:

Для зчитування інформації закодованої в QR-кодах, найчастіше використовують смартфони, в більшості яких вже встановлена програма зчитування QR-кодів. Але якщо програми для зчитування QR-коду немає, необхідно увійти в магазин додатків (для Android – Play Market, для iOS – iTunes) і встановити її самостійно. Наприклад, зручний додаток «QR Code Reader» можна скачати і встановити за посиланням <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.gamma.scan&hl=uk>

10. Для шифрування тексту цікавим є також створення ребусів. Ось приклад створення ребусу з допомогою сайту Rebus1.com:

- 1) Потрібно спочатку зайти на сайт за адресою http://rebus1.com/ua/index.php?item=rebus_generator&enter=1 і ввести в текстове поле слова:

- 2) Потім натиснути кнопку «Згенерувати ребус».
Ось два приклади ребусів, в яких зашифровано слово «Школа»:

Сьогодні вже важко уявити роботу освітніх закладів без доступу до глобального інформаційного простору. Інтернет є універсальним засобом поширення знань. Багато сучасних викладачів освоюють і розробляють нові методики навчання, орієнтовані на застосування інформаційно-комунікаційних технологій і можливостей мережі Інтернет. Ці технології допомагають створити нове навчальне середовище, до якого з задоволенням залучаються учні. Одне із завдань такої діяльності – формування у вихованців здатності брати відповідальність за власну освіту. Звичайно, інформаційні технології є також і

могутнім засобом виховання молодого покоління, як для розвитку позитивних якостей, так, на жаль, і негативних.

Вчителями вже накопичено певний досвід використання ресурсів Інтернету для організації самостійної роботи учнів. Перш за все, – це його використання для виконання індивідуальних чи групових, насамперед дослідницьких, робіт. Велика частина часу, що витрачається на пошук інформації, її обробку та аналіз, а також на опрацювання результатів дослідження, проводиться у позаурочний час. Тому такий спосіб інтеграції Інтернету в навчання можна проводити також у форматі веб-квесту. Зауважимо, що учитель, який створює такий освітній контент, повинен мати високий рівень методичної, інформаційної і предметної компетенцій.

Якщо основою **квесту** є послідовне виконання заздалегідь підготовлених завдань командами або окремими гравцями, то **веб-квест** – це формат, що орієнтований на розвиток пізнавальної, пошукової діяльності учнів, на якому значна частина інформації здобувається через ресурси Інтернету.

Особливістю веб-квестів є те, що частина інформації для самостійної роботи учнів, знаходиться на різних веб-сайтах. Але завдяки застосуванню гіперпосилань, учні цього не відчують і працюють в єдиному інформаційному просторі. Отже, практична суть веб-квесту полягає в тому, що учневі дається завдання знайти інформацію в Інтернеті для розв'язання певної проблеми. Посилання на джерела можуть даватися або учителем, або розраховані на самостійний пошук. По завершенні веб-квесту учні презентують результати в електронній, друкованій або в усній формі.

По суті, основою веб-квестів є проєктна методика, яка виникла ще на початку минулого століття в США і відома також як метод проблем, розроблений американським педагогом Дж. Дьюї.

Вперше термін WebQuest був запропонований у 1995 році професором освітніх технологій із США Б. Доджем. Він розробляв разом із Т. Мерчем навчальні додатки Інтернету для інтеграції в навчальний процес при викладанні різних навчальних предметів.

Веб-квести за типом завдань, які виконуються учнями, вони класифікували так: переказ, компіляційні, загадки, творчі, журналістські, конструкторські, для вирішення спірних проблем, самопізнання, аналітичні, оціночні, наукові.

Етапи роботи над веб-квестом, які пропонують розробники технології:

1. Підготовча робота: ознайомлення із темою та формулювання проблеми. Учні знайомляться з основними поняттями, матеріалами аналогічних проєктів.
2. Виконання завдання: пошук відповідей на поставлені питання. В учня формується критичне мислення, розвивається вміння порівнювати і аналізувати, він учиться абстрактно мислити, а також класифікувати отриману інформацію та вибирати з неї головне.

3. Оформлення результатів: осмислення і відбір найбільш важливої інформації та її презентування у визначеній формі.
4. Обговорення результатів: підведення підсумків, матеріальне або моральне стимулювання.

Передбачається, що участь у веб-квестах дасть учням стимул до самоосвіти, підвищить мотивацію до навчання, формуватиме навички пошукової і дослідницької діяльності, розвиватиме уміння знаходження багатьох варіантів вирішення проблеми і вибір із них найбільш оптимального, розширить світогляд дітей тощо.

Для здійснення виховної роботи найдоцільніше використовувати ігрові та дослідницькі веб-квести. Ігрові зазвичай орієнтовані на школярів 5-6 класів, оскільки форма надання інформації носить неформальний характер. Їх мета полягає в тому, щоб захопити дитину грою і непомітно для неї формувати кращі риси особистості. Дослідницькі веб-квести, навпаки, призначені для поглиблення школярами знань. Їх рекомендується застосовувати не тільки з виховною метою, а також і для вивчення навчальних дисциплін.

Щоб зрозуміти, як створювати веб-квест, спочатку потрібно дати собі відповідь на запитання: «Навіщо мені потрібно створювати веб-квест?» Якщо відповідь складатиметься не менше, ніж із трьох пунктів, можна сміливо розпочинати такий вид діяльності.

Проведення виховної роботи з допомогою мережевих ресурсів має багато переваг, тому в інтернеті можна знайти багато цікавих розробок, які можуть надихнути учителя спочатку зробити такий. У мережі є шаблони, які можуть бути дуже корисні вчителям, різні завдання, багато методичних порад для вчителів про те, як і де знайти корисні сайти при створенні веб-квесту.

Перелік адрес інтернет-сервісів для створення веб-квестів:

1. URL: <https://www.learnis.ru/#create> - створення веб-квестів, вікторин, ігор.
2. URL: <https://www.voki.com/site/create> - створення анімованих персонажів.
3. URL: <https://www.master-test.net/uk> - створення тестів.
4. URL: <https://webanketa.com/> - створення анкет, тестів, голосувань.
5. URL: <http://rebus1.com/ua/> - створення ребусів.
6. URL: <https://www.classtime.com> - створення тестів.
7. URL: <http://crosswordus.com/ru/> - створення кросвордів.
8. URL: <https://online-video-cutter.com/ru/> - редагування відео.
9. URL: <https://learningapps.org/> - створення вікторин.
10. URL: <https://www.jigsawplanet.com/> - створення пазлів.
11. URL: <http://www.loonapix.com/ru/> - фото ефекти для зображень.
12. URL: <https://wordart.com/create> - створення хмаринки слів.

Зразки веб-квестів

1. URL: <http://virtual.at.ua/index/start/0-110>.
2. URL: http://virtual.at.ua/index/web_quest_2018/0-151.
3. URL: http://virtual.at.ua/index/web_quest_2019/0-178.

Орієнтовні приклади тем виховних квестів:

1. Історія мого краю.
2. Добрий господар.
3. Наша школа – другий дім.
4. Чому шкідливі звички – шкідливі?
5. Ввічливі слова.
6. Професії твоєї родини.
7. Будьте здорові.
8. Незвичайні речі, які нас оточують.

Звичайно, при розробці і створенні веб-квестів виникає багато проблем. Головні з них – для виконання завдань учитель і учні повинні мати навички володіння комп'ютером і доступ до мережі Інтернет. А ще – потрібно готувим витратити багато часу, інколи зазнавати невдач, незрозуміння, чи навіть спротив учнів. Але результати такої роботи будуть натхненням для її продовження. Особливо після запитань учнів «А коли знову буде веб-квест?» Тому на завершення бажаємо Вам успіхів і натхнення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нова Концепція української школи / [Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова, І. Коберник, В. Ковтунець та ін] // За заг. ред. М. Грищенко. с. 13-14. URL: <http://www.oblosvita.mk.ua/attachments/article/3935>
2. Лебедь Г.М. Веб-квест як технологія компетентісно зорієнтованого навчання студентів політехнічних коледжів. *Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві*, 2015, вип. 4. С.5-6.
3. Албегова И.Ф. Веб-квест как инновационная информационно-коммуникационная технология в образовании: сущность и способы применения. *Дистанционное и виртуальное обучение*. 2009. № 7. С. 7-12
4. Зайцева О. Б. Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів засобами інноваційних технологій: Автореферат. Брянськ, 2002. 19 с.
5. Каннінгем Уорд, Уелс Джиммі Педагогічний веб-квест. URL: <http://ru.calameo.com/read/0028809973f260559471b>.
6. Кононець Н. Технологія вебквесту у контексті ресурсо-орієнтованого навчання студентів. *Витоки педагогічної майстерності*. 2012. № 10.
7. Куриленко Н. В. Веб-квест як інноваційна технологія формування екологічної компетентності учнів у процесі навчання фізики. *Природнича освіта і наука для сталого розвитку України* : проблеми і перспективи : всеукр. наук.-практ. конф. 1-3 жовтня 2014 р. : матеріали конф. Суми, 2014. С. 103-108.
8. Трайнев В. А. Нові інформаційні комунікаційні технології в освіті: інформаційне суспільство. *Інформаційно-освітнє середовище*.

Електронна педагогіка. Блочно-модульна побудова інформаційних технологій. Миколаїв : Дашков і К°, 2009. 318 с.

9. Романцова Ю. В. Веб-квест как способ активизации учебной деятельности учащихся. URL: <http://festival.1september.ru/articles/513088/>
10. Быховский Я. С. Как создать веб-квест для самостоятельной работы учащихся? URL: <http://teacher.fio.ru/news.php?n=59&c=1529> .

СУЧАСНІ ФОРМИ РОБОТИ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА ЩОДО ВИХОВАННЯ СОЦІАЛЬНО-АКТИВНОГО ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ

Кудін В.С.

Гуманізація українського суспільства, зростання соціальної ролі особистості вимагають пошуку нових шляхів удосконалення виховної роботи на засадах ефективної взаємодії педагога і вихованця. Згідно з дослідженнями PISA незалежно від зв'язку з досягненнями в навчанні, відчуття приналежності та визнання в закладі освіти важливе для підлітків, оскільки сприяє підвищенню рівня їхньої самоповаги й рівня задоволеності життям. Створення оптимальних умов для самовираження і самоутвердження кожної дитини як індивідуальної й самобутньої особистості у сфері виховання неможливе без посилення ролі учнівського самоврядування, дитячих та юнацьких громадських організацій. Саме тому з метою формування соціально-активного громадянина України, суб'єкта власного життя та соціальної творчості, а також для згуртування дітей та юнацтва на суспільно корисні справи патріотичного, екологічного, культурного, соціального спрямування, виявлення, розвитку і підтримки здібностей, талантів, лідерських якостей старшокласників у 2006 році була створена Ліга старшокласників Черкащини як орган учнівського самоврядування області.

Патріотично спрямовані справи стали основою діяльності усіх районних, міських та шкільних осередків Ліги старшокласників, адже любов до Батьківщини є однією із визначальних рис справжнього соціально-активного громадянина, і саме патріотизм складає найважливішу ціннісну основу будь-якого суспільства і виступає суттєвим внутрішнім мотивом для саморозвитку і розкриття всіх потенційних можливостей кожної особистості у духовній, економічній і соціальній сферах життя суспільства.

З метою модернізації змісту, форм і методів діяльності Ліги старшокласників Черкащини використовується не тільки виховний потенціал об'єктивно існуючого середовища, а й створюється цілеспрямований, педагогічно доцільний виховний простір як необхідна умова становлення особистості школяра не лише в освітньому закладі, а й за його межами. Сформований на Черкащині соціально-предметний простір, який вміщує систему взаємопов'язаних факторів, умов, можливостей, засобів, об'єднаних зусиль суб'єктів виховного процесу у різних видах громадянської діяльності, здійснюється інтегрований вплив на розвиток особистості старшокласника, що сприяє його соціалізації та забезпечує можливості для ефективного особистісного самовизначення, самореалізації та самовдосконалення.

Об'єднання зусиль осередків Ліги старшокласників області навколо спільних справ стало можливим завдяки широкому використанню інформаційно-комунікаційних технологій та створенню на цій основі

патріотично спрямованого інформаційно-комунікаційного виховного простору, технологічним центром якого став сайт Ліги старшокласників.

Інтернет-проект «Ми – патріоти Черкащини» містить шість підпроектів:

1. Підпроект «Пишаємось тобою, рідний краю!»

Метою діяльності учнів у рамках цього підпроекту є історико-краєзнавча, пошукова робота щодо вивчення історії рідного краю як складової історії України, опис та аналіз найважливіших подій, що відбуваються в їхньому регіоні та сприяють підвищенню авторитету Черкащини в Україні та світі. Це можуть бути розповіді про відкриття пам'яток культури, репортажі про роботу та досягнення підприємств рідного краю, зустрічі з видатними земляками, які прославляють маленьку Батьківщину натхненною працею.

Тематичний зміст діяльності може бути наступним:

- «Моє село, для мене ти єдине»;
- «Місто, в якому я живу»;
- «Про що розповість вулиця рідного міста (села)»;
- «Сторінки історії мого села, міста»;
- «Моя рідна Черкащина»;
- «Мій рідний край ні з чим не порівняти!» та ін.

2. Підпроект «Патріоти на захисті Батьківщини».

У рамках даного підпроекту організовується патріотична, волонтерська діяльність старшокласників на засадах благочинності, відданості Батьківщині. Патріотичні акції, справи, флешмоби, козацькі свята, відеоролики та ін. Це можливість самоствердитися в очах однолітків, громади, набути зростаючими громадянами соціального досвіду та нових знань. Благодійна та волонтерська діяльність учнів має бути спрямована на надання допомоги людям, що перебувають у складних життєвих обставинах та потребують уваги, зокрема з дітьми з особливими

освітніми потребами.

Тематичний зміст діяльності може бути таким:

- «Гляди, не забудь – людиною будь!»;
- «Відкрийте чарівні двері добра і довіри»;
- «Чи все в житті стосується тебе?»;
- «Волонтерська робота»;
- «Благодійні фестивалі, конкурси, вистави»;
- «Патріотичні флешмоби, акції»;

- «Завжди поруч» (досвід спільної діяльності старшокласників з дітьми з особливими освітніми потребами)» тощо.

3. Підпроект « Я – свідомий громадянин України»

Метою діяльності учнів у цьому підпроекті є повідомлення про конкретні прояви старшокласниками власної активної суспільно та громадянської позиції, соціальної активності та лідерської ініціативи; опис ефективних прикладів організації просвітницької роботи з правового, громадянського виховання. Це можуть бути

фоторепортажі з виховних годин, конкурсів, проектів, флешмобів, акцій, спільних заходів, засідань, справ, інтернет-проектів, круглих столів, лекторіїв та ін.

Тематичний зміст діяльності може бути наступним:

- «Захищаємо свої права та права інших»;
- «Я» - на арені суспільного життя»;
- «Відстоюємо свою громадянську позицію» тощо;
- «Мої громадські ініціативи»;
- «Лідерські проекти»;
- «Школа лідерів»;
- «Вчимося обирати» (вибори органів учнівського самоврядування).

4. Підпроект «Покращуємо життя своєї громади».

Метою діяльності старшокласників у даному підпроекті є висвітлення досвіду співпраці з органами місцевого самоврядування в демократичній державі, якою прагне стати Україна, влада виступає не як влада сили, а як влада авторитету, її основні функції зводяться до захисту соціальних прав та інтересів кожної людини, створення необхідних умов

для самореалізації кожної особистості, зокрема молоді. Співпраця з органами місцевого самоврядування дасть юним громадянам більш ефективно реалізовувати суспільно корисні справи задля покращення життя місцевої громади.

Тематичний зміст діяльності може бути таким:

- «Я пропоную»;
- «Ми співпрацюємо у команді»;
- «Ми можемо»;
- «Разом до кращого майбутнього»;

- «Створення Молодіжних рад» при органах місцевого самоврядування.

5. Підпроєкт «Збережемо природу заради майбутнього».

Метою діяльності старшокласників з цього напрямку є турбота про природу рідного краю, виховання любові до рідної землі, бережливого ставлення до живої природи рідного краю, особистий внесок кожного школяра в озеленення та благоустрій рідного закладу, міста (села). Можна також залишати матеріали про проведені акції, флешмоби, цікаві дослідницькі роботи з досвіду природоохоронної роботи закладів у формі фотоколажу, відеороликів та ін.

Тематичний зміст діяльності може бути наступним:

- «Природоохоронні акції»;
- «Конкурси ландшафтного дизайну»;
- «Благоустрій рідного закладу»;
- «Походження назви річки, озера»;
- «Відеоролики про красу рідної природи».

6. Підпроєкт «Бути здоровим це здорово!»

У підпроєкті «Бути здоровим це здорово!» просимо старшокласників області розміщувати повідомлення про фізкультурно-оздоровчу діяльність за місцем проживання, опис ефективних заходів щодо пропаганди здорового способу життя та оздоровлення засобами фізичної культури і спорту;

повідомлення про найкращі заходи, спрямовані на формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя, залучення до регулярних занять фізичною культурою і спортом та волонтерської роботи.

Тематичний зміст діяльності може бути таким:

- «Спортивне свято у закладі»;
- «Традиційні змагання з видів спорту, присвячені відомим землякам»;
- «Оздоровчі традиції родини»;
- «Мама, тато, я здорова сім'я»;
- «Фізкультурно-спортивні флешмоби»;
- «Конкурси відеороликів про здоровий спосіб життя».

За кожним з цих напрямків всі районні, міські, шкільні осередки Ліги старшокласників мають змогу поділитися інформацією та враженнями від участі у патріотично спрямованій соціально-активній діяльності.

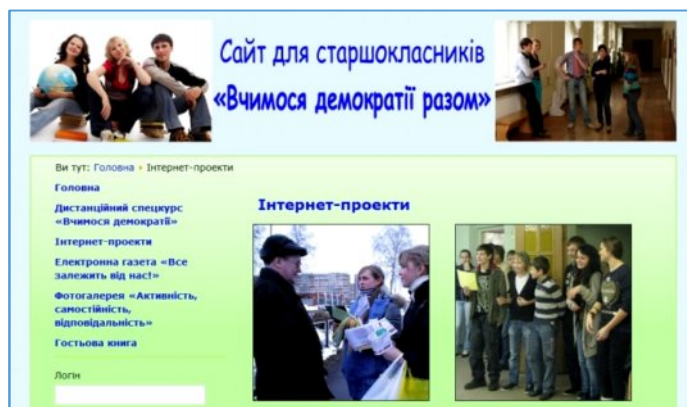
Підсумки роботи в Інтернет-проєкті підводяться за рейтинговою системою. Активісти районних/міських осередків Ліги старшокласників

оцінюють результативність участі всіх інших осередків шляхом виставлення балів.

Крім того працює сайт для старшокласників **«Вчимося демократії разом»**

Протягом вересня - жовтня 2015 року з ініціативи Черкаської обласної Ліги старшокласників тривав Всеукраїнський збір старшокласників у віртуальному режимі під гаслом «Вчимося демократії разом» на порталі Черкаської обласної Ліги старшокласників (Режим доступу: <http://democracy.ippro.com.ua/>). У рамках зазначеного заходу відбувся регіональний конкурс на кращу емблему Всеукраїнського збору з метою вивчення громадської думки, зокрема існуючих уявлень дітей, підлітків та молоді про діяльність Всеукраїнської ради старшокласників за допомогою постановки творчого завдання по візуалізації ідеї емблеми, що відображає тематику та пріоритети, якості, вміння, принципи поведінки лідерів (URL:<http://liga.ed-sp.net/>).

Проведено конкурс на кращий гімн учнівської молоді.

Участь у зазначених заходах є цілком добровільною, що дає підставу говорити про високий рівень розвитку демократичних засад в учнівських об'єднаннях. Чималий досвід в організації цієї роботи продемонстрували обласні, районні, міські та шкільні організації учнівського самоврядування з різних областей. На сайті для старшокласників «Вчимося демократії разом» є можливість пройти дистанційний спецкурс «Вчимося демократії», написати свої міркування з означеної теми в електронну газету, розмістити фото у фотогалерею, завантажувати свої напрацювання у восьми Інтернет-проектах, а саме:

1. Досліджуємо особливості громадянського суспільства свого регіону.
2. Вчимося захищати свої права і свободи.
3. Вчимося поліпшувати життя місцевої громади.
4. Співпрацюємо з інститутами громадянського суспільства.
5. Вчимося взаємодіяти з владою.
6. Вчимося обирати.
7. Вчимося контролювати діяльність влади.

8. Я пропоную.

У фотогалереї «Активність, самостійність, відповідальність» можна розмістити матеріали та фото з досвіду роботи у цьому напрямку.

У ході проведення виховних заходів Ліги старшокласників ми рекомендуємо використовувати **пошукові системи** Інтернет, за допомогою яких можна одержати безкоштовний доступ до мультимедіа-документів, які зберігаються на Інтернет-серверах всього світу. Це і відвідування віртуальних музеїв та художніх виставок, і використання матеріалів міжнародних щоденних газет і журналів, і віртуальна мандрівка по світу за допомогою інтерактивних географічних мап тощо.

Визнаючи величезні потенційні можливості ІКТ у координації спільної взаємодії всіх осередків Ліги старшокласників, ми не відмовляємось і оптимально використовуємо й інші форми і методи роботи.

Добре зарекомендували себе такі ефективні **форми роботи з лідерами учнівського самоврядування області як флешмоби, квести, веб-квести, акції, «Speech Time», «круглі столи», семінари, тренінги, конференції, проекти, конкурси, челенджі, форуми.**

Щороку (двічі на рік) проходять **конференції обласної Ліги старшокласників**, які формують соціальні та громадянські компетентності старшокласників, на яких підбиваються підсумки проведеної роботи, обмін цікавим досвідом діяльності та нагородження кращих осередків Ліги старшокласників. На кожній своїй конференції лідери Ліги старшокласників пропонують своїм одноліткам об'єднатись навколо патріотично спрямованих справ. За ініціативи Президента Ліги старшокласників проведено було проведено конкурс в якому учні виявили надзвичайну активність **«Легенди, притчі та міфи мого краю»**, результати якого підбивались за трьома такими номінаціями: літературний твір; дослідницька робота; відео- або слайд-фільм, презентація театралізованої вистави.

За результатами діяльності Ліга старшокласників Черкащини отримала Диплом учасника Всеукраїнської виставки **«Юна Україна»**, яка проходила у Педагогічному музеї Національної Академії Педагогічних наук України.

Надовго запам'яталась присутнім проведена Лігою старшокласників **обласна науково-практична конференція «Славетна Черкащина в історії державності України»**, присвячена 20-річчю незалежності України.

У співпраці з лабораторією початкової освіти проходили тренінги для старшокласників **«Усвідомлене батьківство – запорука щасливої долі»**.

Президент Ліги старшокласників виступала на Всеукраїнському Форумі **«Батьки і діти»**. Адже, як свідчать результати досліджень PISA, у житті для дітей стосунки з батьками або людьми, які їх виростили, відіграють значну роль і є найбільш тривалими. Характер і обсяг підтримки з боку сім'ї й громади в різних країнах різні, але сім'ї — малі, великі, неповні — незмінно є найпершим соціальним осередком, у якому діти вчаться й розвиваються. І оскільки хороше батьківство може формуватися різними соціальними й культурними силами, воно завжди передбачає забезпечення дітей підтримкою, турботою, любов'ю,

доброю порадою й захистом для їхнього здорового фізичного, ментального та соціального розвитку. У анкетах PISA-2018 15-річних підлітків запитували про емоційну підтримку, яку вони отримують із боку батьків, а керівників закладів освіти — про частку батьків, які беруть участь у заходах закладів освіти, як-от в обговоренні успіхів їхніх дітей або в роботі батьківського комітету, засіданнях педагогічної ради закладу освіти тощо. Ці форми виховної роботи формують громадянську компетентність старшокласників Черкащини.

Успішною є співпраця з лабораторією центром практичної психології та соціальної роботи нашого інституту. Постійно залучаються працівники до проведення конференцій Ліги старшокласників для проведення тренінгів для старшокласників та координаторів учнівського самоврядування у районах, містах та закладах освіти області. Для лідерів та їхніх наставників було проведено презентаційну зустріч по програмі виховних заходів **«Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція»**. Лідери з цікавістю пройшли інтерактивний курс за цією програмою та відмітили актуальність та дієвість такої форми роботи.

В області було реалізовано обласний квест **«Прапор доброчинності»**, який пройшов по всіх районах і містах області. А в деяких районах по усіх закладах загальної середньої освіти. А потім, за ініціативи обласної Ліги старшокласників Черкащини, Всеукраїнська естафета учнівської молоді **«Прапор доброчинності»** прийнята до реалізації Всеукраїнською радою старшокласників, тобто відбувається передача прапора від області до області.

Флеш-моб «Рушник єднання молоді України» об'єднав не тільки старшокласників закладів освіти міста Черкаси, а й усієї області. До участі у підготовці були залучені не тільки учні, а й класні керівники закладів освіти, які допомогли підготувати такий масштабний захід.

Проведення таких заходів як **«Міні модель ООН: крок до дипломатії»** стимулює не тільки старшокласників до соціально-активної громадянської позиції, а й їхніх наставників шукати нові форми взаємодії у суспільстві. Адже на таких зустрічах старшокласники обговорюють важливі аспекти життя суспільства, зокрема: проблеми біженців в Європі, екологічні, проблеми відходів та ін.

До 25-річчя незалежності України в області відбулась обласна акція Ліги старшокласників **«Випробування мужністю: освітяни черкащини на варті миру»**. Обговорення матеріалів проходило у форматі **«Speech Time»** в режимі он-лайн на сайті Ліги старшокласників.

Дуже дієвою формою роботи з старшокласниками є зустрічі з депутатами, секретарями міської, районних рад, головами районних адміністрацій залишають слід у поведінці та вчинках лідерів. У місті Золотоноша створена Молодіжна рада, яку очолює молодіжний мер, він обирається шляхом таємного голосування за результатами презентацій своїх програм. У зазначених програмах лідери пропонують своє бачення розвитку міста та ролі молоді у цьому процесі. Вони запрошуються до роботи сесій міської ради. Міський голова проводить круглі столи з представниками

молодіжної ради, що у свою чергу заохочує старшокласників до активної життєвої позиції. У Золотоніському районі вибори президента районної Ліги старшокласників відбуваються у кабінеті голови районної ради. У Маньківському районі президент районного осередку Ліги старшокласників звітував перед керівництвом району про волонтерську діяльність учнів району.

Зустрічі з Президентами України, відомими особистостями, видатними спортсменами, діячами шоу-бізнесу та бізнесу, розмови у дружньому колі з Уповноваженим з прав дитини Миколою Кулебою для лідерів учнівського самоврядування області стають справжньою школою громадянства. Саме за ініціативи Миколи Кулеби створено **Національну Дитячу Раду**, де старшокласники мають можливість працювати і формувати дитячу політику без втручання наставників. На Черкащині було підтримано ініціативу Ради і проведено Обласну акцію «**СТОП - булінг**». Цю акцію вдалось провести у співпраці з класними керівниками учнів, які безпосередньо знімали відеоролики. Згідно з дослідженнями PISA важливо зазначити, що, відповідно до антибулінгового законодавства України, кожен заклад освіти повинен мати власну політику з протидії цькуванню. Зокрема, заклади освіти зобов'язані здійснювати контроль за виконанням заходів із протидії булінгу, розробляти власні стратегії з профілактики цькування та мати чіткі механізми реагування на подібні випадки. В Україні проблема булінгу на законодавчому рівні почала регулюватися відносно нещодавно — із прийняттям у 2018 році. Тож і класні керівники мають бути готовими до такої роботи з старшокласниками.

Проведення різного роду заходів для дітей з особливими освітніми потребами для старшокласників теж не проблема. Зокрема, такий захід як свято «**На Святого Миколая щира усмішка засяє**» не лишив нікого байдужим. Саме лідери співали, танцювали, читали поезії таким діткам та працювали поряд з ними на майстер-класах.

Проведення Всеукраїнського збору лідерів на Черкащині під гаслом «**З Україною в серці**» є переконливим доказом того, що ця робота у нас є на високому місці.

Цікавою і плідною є робота закладів освіти із впровадження програми «**Демократична школа**», де учні разом зі своїми педагогами працюють разом на втілення демократичних засад в освітній процес закладу. Тож і не дивно, що значна частина класних керівників долучається до цього проекту разом зі своїми учнями.

Лідери Черкащини активно включаються до роботи у всеукраїнських проектах та акціях. Відбувся перший Всеукраїнський конкурс «**Лідер року**», представник Черкащини здобув перемогу у зазначеному конкурсі.

Безумовно, організація такої виховної діяльності учнів підвищує вимоги до рівня професійної компетентності педагогів, а саме класних керівників у цьому аспекті. І, на сьогодні, не можливо не говорити про цю проблему. Адже підготовка наставників до роботи з дітьми також надзвичайно важлива. Проведення Всеукраїнського конкурсу «**Класний керівник**» тому доказ.

Коллективом інституту розроблено низку тренінгів та спецкурсів які допоможуть сформувати професійні компетентності педагогічних працівників з цього та інших важливих питань виховання учнівської молоді. Проводяться виїзні тренінги, майстер-класи, практичні заняття з цих тем. На сайті інституту розміщуються кращі зразки з питань виховної роботи.

Сподіваємось, реалізація цих та інших педагогічних інновацій сприятиме підвищенню ефективності виховної роботи навчальних закладів у справі виховання соціально-активного громадянина-патріота України.

ВИХОВАННЯ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА: СПІЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ, БАТЬКІВ ТА ПЕДАГОГІВ

Гловацький С.В.

У період реформування освіти, важливого значення набувають актуальності проблеми виховання підростаючого покоління. Відомо, що найпершою ланкою в системі виховання дітей завжди залишається сім'я. Але коли дитина досягає шкільного віку, до виховання долучається педагогічна спільнота. Розбудова шляхів налагодження взаємодії школи і родини у вихованні дітей стає однією з проблем, яку потрібно ефективно вирішувати сучасним класним керівникам. Саме спільна діяльність сім'ї і школи створює той найважливіший комплекс факторів і умов виховного середовища, яке визначає ефективність всього освітнього процесу. Єдність сім'ї і школи відіграє важливу роль у вирішенні завдань всебічного розвитку та виховання школяра.

Питання спільної взаємодії школи і родини розкривалися в працях видатних педагогів А. Макаренка, В. Сухомлинського, М. Стельмаховича, Я. Корчака та ін. Дослідження К. Вентцеля присвячені питанням сімейного виховання, педагогічної освіти батьків та проблемам зв'язку школи і батьків у вихованні дітей.

Конвенція ООН про Права дитини наголошує на тому, що родинне середовище є найліпшим, найважливішим середовищем, яке сприяє розвитку дитини. Національна програма виховання, визначає, що сім'я є основним соціальним інститутом, відповідальним за виховання зростаючої особистості. Особливість виховних впливів сім'ї полягає в емоційному характері взаємин її членів між собою та з дитиною, в переважанні інтимного спілкування над діловим, у тривалості життєвих зв'язків дитини з батьками. Сім'я покликана створити сприятливі умови для розвитку емоційного життя дитини, становлення в неї почуття самоцінності, впевненості у собі, компетентності у різних сферах життєдіяльності [4, с. 2].

Саме у сім'ї закладається духовна основа особистості, її мораль, самобутність, глибокі людські почуття, любов до матері та батька, роду і народу, пошани до рідної мови, історії, культури тощо. Школа, продовжуючи родинне виховання, покликана зберегти набуті якості та стати партнером у розв'язанні важливих завдань виховання особистості разом із сім'єю. У працях видатного педагога В. Сухомлинського розглядається проблема єдності в роботі школи і сім'ї та їх вплив на духовно-моральний, розумовий, громадсько-патріотичний, фізичний розвиток особистості. Педагог-гуманіст зазначав, що «подальший розвиток суспільного виховання не може відбуватися без більш активної і безпосередньої участі сім'ї, батьків. Мова йде не про епізодичну допомогу школі з боку сім'ї, а про комплекс спільних цілеспрямованих дій школи і сім'ї на особистість, про те, щоб виховання дітей становило важливий громадський обов'язок сім'ї, було виконанням їх обов'язку перед суспільством» [7, с. 41].

Сучасні дослідники М. Стельмахович, Є. Сявакко, О. Семенов розглядали історичні аспекти українського дитинознавства, Т. Усатенко детально розглянула генезу проблеми «родинні виховні традиції» та визначила концепт родинного виховання. Т. Алексеєнко, А. Марушкевич, В. Постовий дослідили історію розвитку родинного виховання в Україні, вплив виховних традицій на становлення характеру особистості, проблеми організації спілкування в родині, основні напрями співпраці родини та школи в забезпеченні виховання моральності шкільної молоді.

Важливою умовою ефективної навчально-виховної роботи з дітьми є співробітництво школи і сім'ї, спрямоване на формування високого рівня педагогічної культури батьків. Школа і сім'я, батьки і вчителі, батьківський комітет і адміністрація школи – єдине ціле. Їхня діяльність спрямована на дитину, її навчання, виховання, розвиток, становлення. Як свідчить досвід, тісний взаємозв'язок школи та сім'ї може розвиватися завдяки педагогічній освіті батьків і залученню їх до навчально-виховної роботи. Успішність розвитку освітньої галузі, якість надання освітніх послуг у багатьох випадках залежить від тісної співпраці навчального закладу та батьків. Тому зневага своїми обов'язками чи байдужість до дитини однією із сторін негативно позначається на функціонуванні складових «педагогічного трикутника»: батьки – дитина – вчителі, гальмує належний розвиток і формування зростаючої особистості [2, с. 46].

На класних керівників покладається місія вчити і виховувати дітей та молодь. Перед класним керівником сучасної школи стоїть не зовсім просте завдання - створити в своєму класі умови для розвитку творчих здібностей вихованців, розвивати прагнення до творчого сприйняття знань, вчити мислити самостійно, підвищувати мотивацію до вивчення предметів, заохочувати їх індивідуальні здібності, дати кожній дитині можливість проявити себе.

Плануючи виховну роботу в класі, класний керівник повинен знати всі інтереси, нахили, уподобання, творчі здібності школярів. Серед багатьох інтересів сучасних школярів музичне мистецтво стає вагомим засобом самовираження учнів, втілення їх творчих ідей, могутнім джерелом творчості, вдосконалення та пізнання прекрасного в світі.

Відомо, що одним із напрямів діяльності класного керівника, спрямованого на задоволення інтересів та потреб, є мистецьке виховання. Тому класний керівник планує проведення виховних заходів в класі та залучає школярів до мистецьких загальношкільних заходів, які дозволяють значно розвинути творчий потенціал школярів, надати можливість учням поринути в світ музичного мистецтва та пізнати й розуміти багатогранний світ мистецтва. Серед багатьох видів мистецтва, музичне мистецтво є важливим чинником, яке впливає на виховання школярів і формує їх ціннісне ставлення до мистецтва в цілому.

Аналізуючи світ музичних захоплень та вподобань дітей та підлітків, вчителі, класні керівники констатують, що більшість школярів віддають перевагу сучасній естрадній музиці, сучасним танцювальним ритмам, шлягерам

та хітам. Але пізнати світ класичної музики, зрозуміти її образний світ та розширити свій творчий потенціал на основі пізнання музичного мистецтва можна не тільки на уроках музичного мистецтва, але й в процесі виховної діяльності на виховних заходах, годинах спілкування та в колі родинного спілкування.

Класний керівник, залучаючи батьків до співпраці та взаємодії у питання виховання дітей, повинен враховувати можливість виховання школярів засобами музичного мистецтва та планувати проведення виховних заходів мистецького спрямування із участю батьків, вчителів та учнів.

Розглядаючи питання виховного впливу музичного мистецтва на особистість школярів, слід звернути до вагомого вітчизняного досвіду педагогів, мистецтвознавців, науковців. Дослідники зазначають на велике значення виховання в людині любові до музики, вміння її сприймати. Педагоги зазначають, що чим раніше музика увійде в життя людини, тим глибше і точніше це мистецтво займе місце в його душі.

З перших років життя найпершими людьми, які знайомлять дітей із музикою, стають батьки. Від материнської колискової, дитячих фольклорних пісень, потишок, забавлялок, діти входять в світ музичного мистецтва, який потім супроводжує їх все життя. У ранньому дитинстві в родині, а потім в школі закладаються основи творчих здібностей, формуються їх музичні інтереси і вподобання. Музика, як і будь-яке мистецтво, здатна впливати на всебічний розвиток особистості дитини, спонукати до морально - естетичних переживань, вести до перетворення навколишнього до активного мислення. Загальне музичне виховання має відповідати основним вимогам: бути загальним, що охоплює всіх дітей і всебічним, гармонійно розвиває всі сторони формування особистості дитини.

Музика, яка не тільки на уроках мистецького циклу, а й в процесі виховної діяльності оточує школярів протягом усього періоду навчання в закладі освіти від початкової ланки до старшої, допомагає розвинути уяву дитини, дарує натхнення до створення краси, доповнює та інтегрує з усіма навчальними предметами та стає не тільки супроводом виховних свят та заходів, а й джерелом впливу і виховання на особистість дитини, засобом творчості, натхнення, бажання створювати мистецтво та приймати участь в колективній творчості, в якій можуть приймати участь і батьки вихованців.

У програмі «Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України» (за заг. редакцією І. Бега) одним із напрямів виховання школярів одним із цінностей виховання визначає ціннісне ставлення до культури і мистецтва та подає приклади форм, методів роботи класного керівника в цьому напрямі та визначає особливе значення мистецтва на виховання дітей та учнівської молоді.

З метою формування рекомендацій для класних керівників щодо впливу музичного мистецтва на виховання школярів та планування орієнтованих спільних заходів із залученням у співпраці та взаємодії педагогів, батьків та

учнів, прослідкуємо інноваційні види виховної та мистецької діяльності в різних етапах особистісного розвитку учнів.

Молодший шкільний вік, який характеризується І.Бехом як важливий етап у становленні особистості дитини, коли закладаються основи особистісного розвитку учнів початкової школи, є першою сходинкою у залученні школярів до виховання музичним мистецтвом. Віковими особливостями дітей 1-4 класів можна вважати: незначний соціальний та моральний досвід, підвищену емоційність, вразливість і водночас пластичність до морально-етичних впливів, імпульсивність та безпосередність поведінки дитини, бажання постійно розширювати коло спілкування [5, с. 21].

У цьому віці педагоги і класні керівники часто використовують у якості виховного впливу *казкотерапію*, з метою створення сприятливого середовища формування творчої особистості, креативних якостей дитини. Використовуючи музичні казки на виховних заходах, класний керівник розвиває уяву, логіку, мислення, спостережливість, навчає дітей співчуття. Діти не лише слухають, а й беруть активну участь у творчому процесі, вигадують казки, складають творчі розповіді. Казкотерапія є одним з універсальних та привабливих форм діяльності класного керівника та стає джерелом розкриття і розвитку творчих здібностей дитини. Казкотерапія розвиває чуттєве сприймання та уяву, вчить творчо мислити та відтворювати це в мовленні, стимулює активне спілкування, дитячу фантазію, надає учасникам сили й сприяє формуванню особистості. Під час музичної казкотерапії учні ніби переносяться до світу змістових фантазій, що актуалізуються казкою й сприяють креативній діяльності та сприймають музику, яка допомагає розкрити дитячі таланти, уявлення та творче мислення. Музичні казки, постанови, інсценізації розвивають театральні здібності школярів та виховують почуття прекрасного, світу музичних фантазій, імпровізацій.

Серед форм діяльності з учнями початкової школи, які можуть застосовувати класні керівники для виховання музикою та залучати до проведення й участі педагогів школи та батьків, слід визначити виховні години, години спілкування «Поряд з музичним мистецтвом», музичні вікторини, виховні години із використанням казкотерапії «Музична казка в гостях у дітей», розважальні заходи «Музичні традиції моєї родини», конкурсні програми «У світі музики», «Моя музична скрабничка», виховний захід «Хвилини з мистецтвом», «Години милування» тощо.

Хвилини з мистецтвом – форма групової або колективної виховної роботи за участю батьків та вчителів мистецтва у процесі якої учні вивчають твори, види, жанри мистецтва або творчість окремого митця.

Вчитель - готує твори мистецтва до демонстрації (ілюстрацію картини, музичний твір, портрет видатного композитора, книги із описом творчості автора твору або слайдові презентацію тощо). Потім у творчій формі розповідає про жанрові, видові особливості, подає інформацію про автора, супроводжує наочно свою розповідь, прослуховування музичного твору.

Учні – уважно слухають музику, роздивляються картини, задають запитання, приймають участь у спільному обговоренні, роблять спробу надати власну оцінку творам мистецтва. Батьки приймають участь у підготовці заходу та можуть створити власну батьківську команду, яка може змагатися на кращий аналіз музичного твору. Закінчується захід підведенням загального підсумку.

Година милування – форма колективного або групового виховного заходу під час якого відбувається милування учнів якимсь об'єктом (витвором мистецтва).

Вчитель – готує до проведення заходу твір образотворчого мистецтва або наочний виріб мистецтва народного майстра краю, видатного митця, фото. Окремо для перегляду готується для прослуховування музичні твори, які допомагають сприймати візуальні образи та впливають на загальний настрій заходу.

Учні - роздивляються твір мистецтва, милуються ним, надають власну оцінку.

Година милування може проходити і у вигляді милування вчинками людей, рідних, розповідями про традиції сім'ї, родини, музичні вподобання із творів класичної музики, яку вони слухають разом із батьками вдома [3, с. 103].

Для організації спільної діяльності з учнями та батьками основної школи, класний керівник повинен пам'ятати про особливості цього періоду шкільного віку, який в психології вважається підлітковим.

Підлітковий вік — складний відповідальний період становлення особистості (за Л.І. Божович, це період другого народження особистості), в якому формується соціальна спрямованість і моральна свідомість: моральні погляди, судження, оцінки, уявлення про норми поведінки, запозичені у дорослих. Шлях оволодіння ними відбувається через реальні стосунки, через оцінку їхньої діяльності дорослими [5, с. 43].

Як різновид виховної діяльності з учнями основної школи можна використовувати **музикотерапію**. Музикотерапія являє собою процес міжособистісного спілкування, у якому застосовується музика та всі сторони її впливу — фізичну, емоційну, інтелектуальну, соціальну, естетичну і духовну сторони особистості. За допомогою таких музичних практик, як вільна імпровізація, спів, композиція, слухання, обговорення музики чи рух під музику, педагог допомагає активізувати пізнавальні процеси, емоційний розвиток, набутти комунікативні навички тощо. Музикотерапія сприяє розвиткові потенційних якостей школярів та має досить великі можливості впливу на особистість дитини, вона може бути засобом могутнього впливу на емоційну сферу школярів, впливу на формування свідомого ставлення до музичного мистецтва та виховання ціннісних орієнтирів у музичній діяльності.

Перший вид музикотерапії - рецептивна музикотерапія існує в трьох формах:

- комунікативна (спільне прослуховування музики, направлене на підтримку взаємних контактів взаєморозуміння і довіри);
- реактивна (направлена на досягнення катарсису);

- регуляторна (сприяє зниженню нервово-психічної напруги).

Учні прослухують спеціально підібрані музичні твори, а потім обговорюють власні переживання, спогади, думки, асоціації, фантазії, що виникають у них в ході прослуховування. На одному занятті прослуховують, як правило, три твори або три більш-менш закінчених уривки (кожен по 10-15 хвилин).

При цьому, програми музичних творів будуються на основі поступової зміни настрою, динаміки і темпу, з врахуванням їх різного емоційного навантаження. Перший твір повинен формувати певну атмосферу для всього заняття, проявляти настрої учасників групи, налагоджувати контакти і вводити в музичне заняття, готувати до подальшого прослуховування. Це спокійний твір, що відрізняється розслаблюючою дією. Другий твір - динамічний, драматичний, напружений, він несе основне навантаження, його функція полягає в стимулюванні інтенсивних емоцій, спогадів, асоціацій проектного характеру з власного життя людини. Третій твір повинен зняти напругу, створити атмосферу спокою. Він може бути спокійним, релаксуючим або, навпаки, енергійним, таким, що дає заряд бадьорості, оптимізму, енергії.

Другий вид музикотерапії - активна музикотерапія є направленою, активною музичною діяльністю: відтворення, фантазування, імпровізація за допомогою людського голосу і вибраних музичних інструментів.

Активний варіант музикотерапії вимагає наявність простих музичних інструментів. Учасникам групи пропонується виразити свої відчуття або провести діалог з ким-небудь з учнів за допомогою вибраних музичних інструментів. Як варіант активної музикотерапії може розглядатися хорový спів.

Третій вид інтегральна музикотерапія побудована на синтезі музичного та наочно-зорового сприйняття. Сеанси на заняттях будуються таким чином, що на них сприйняття музики супроводжується переглядом яскравих картин природи на слайдах. При цьому дається завдання зробити крок углиб зображення - на сонячну галявину, подумки зібрати великий букет квітів, торкнутися руками прохолодної води в струмку, розслабитися на зеленій м'якій траві і т.д.

Для класного керівника з учнями основної школи окрім музикотерапії можна запропонувати години спілкування, музичні конкурси, флеш-моби, зустрічі з артистами, музикантами, виконавцями тощо.

Година спілкування – класна година на тему, роздум, діалог, диспут, який веде вчитель. *Вчитель* – обирає тему спілкування та планує проведення години, спираючись на особливості запитів класного колективу. *Учні* - виступають із підготовленими завчасно доповідями або повідомленнями за темою.

Година спілкування супроводжується демонстрацією підготовленого матеріалу, виставкою творчих робіт, демонстрацією слайдів тощо. Батьки школярів можуть прийняти участь в підготовці такого заходу та провести цей захід як зустріч поколінь. На такому заході з участю батьків слід враховувати

вподобання не тільки школярів, а й їх батьків. Батьки розповідають про музику, яку слухали вони, а діти – готують розповіді про свої улюблені музичні твори.

Зустріч – форма проведення колективного, групового заходу на яке запрошуються гості (представник музичної професії – виконавець, композитор, музикант-педагог, переможець мистецького конкурсу, фестивалю тощо). Серед запрошених можуть бути батьки, чия професія або захоплення пов'язані з музикою.

Вчитель веде розмову, представляє запрошеного, задає запитання, розпочинає дискусію. Запрошена людина виступає із розповіддю, доповіддю, демонструє наочність, веде анонс подій, відповідає на запитання учнів, аргументує свої думки, пропонує доказові матеріали тощо. [3, с. 107].

Для організації виховання музичним мистецтвом для учнів старшої школи класному керівнику слід пам'ятати про особливості старшого шкільного віку.

Старший шкільний вік, що охоплює період розвитку дитини від 15 до 18 років, у віковій психології прийнято вважати старшим підлітковим віком. Одним із важливих аспектів психічного розвитку старшокласників є інтенсивне дозрівання, провідна роль у якому відводиться розвитку мислення. У цьому віці учні виявляють більше самостійності в заняттях, у них інтенсивно розвиваються моральні сили, формуються і визначаються риси характеру, відбувається становлення світогляду. Основною особливістю особистісного розвитку старшокласника є помітний розвиток самосвідомості, самооцінки, що ґрунтується на самостійному аналізі й оцінці власної діяльності, що не завжди через складність цього процесу є об'єктивними [5, с. 37].

Для учнів старшої школи класний керівники може запропонувати організацію музичних проєктів, конкурсів кліпів, інсценізацій музичних творів, рольові та сюжетні ігри тощо.

Усний журнал – форма проведення інформаційно-аналітичної діяльності учнів, в ході якої збирається, оброблюється інформація про важливі події із життя колективу або повідомлення про якийсь об'єкт тощо. *Вчитель* – організує роботу учнів, подає завдання, разом із учнями складає план підготовки випуску усного журналу, розробляє рубрики, організує проведення збору інформації. *Учні* – працюють над випуском усного журналу, проводять збір інформації, фотографують, беруть інтерв'ю, проводять соціологічне опитування, анкетування, працюють над збором достовірної інформації про об'єкт або подію тощо.

Усний журнал проводиться у вигляді повідомлень за певними рубриками, демонстрацією фото, слайдів, розігруванням сценок, які пов'язані із музичним мистецтвом. Випуск усного журналу можна присвятити не тільки висвітленню події із музичного життя колективу, але й визначній мистецькій події, ювілею видатної людини (музиканта, виконавця) або ознайомлення учнів із видом, жанром мистецтва, розгляданню історичних подій, творчому шляху видатної людини тощо. [3, с. 101].

Отже, спільна робота школи і родини у вихованні музичним мистецтвом особистості дитини ґрунтується на принципах гуманістичної педагогіки:

- пріоритетності підкреслює величезне значення сім'ї у мистецькому й духовному становленні особистості;
- принцип демократизму означає встановлення партнерських взаємин між школою і сім'єю у вихованні дітей;
- принцип гуманізації взаємин педагогів і батьків.

Перелічені форми організації діяльності класного керівника з батьками забезпечують спільну взаємодію, спрямовану на духовний мистецький розвиток школярів, спрямовують класного керівника, вчителя, на дії і заходи, які зміцнюють і підвищують авторитет батьків, допомагають проявити довіру до виховних можливостей родини, підвищують рівень педагогічної культури і активності батьків у вихованні дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виноградова Т. В. Батьківські збори. Харків : Вид. група «Основа», 2006. 237с.
2. Виховання дітей у школі: нові підходи і нові технології / За ред. Н.Є. Щурковой. Москва: Нова школа, 1998.
3. Кондратова Л.Г. Виховна робота в школі: тренінги для вчителів. 2011. Харків: Ранок. 231с.
4. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні.
5. Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України / програма, затверджена наказом МОН, молоді та спорту України №1243 від 31.10. 2011.
6. Оржеховська В.М. Взаємодія навчального закладу і сім'ї: стратегії, технології і моделі. Харків : Видавництво «Точка», 2007. 192 с.
7. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. Київ : Радянська школа, 1978. 263 с.

ЕСТЕТИЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ШКОЛИ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОГО ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Лємішева Н.А.

Велика увага у дослідженні PISA приділяється вивченню факторів, що впливають на успішне навчання учнів, серед яких є якість освітнього середовища закладу освіти. На наше переконання, перспективним напрямом оновлення сучасної шкільної освіти є естетизація освітнього середовища, де категорії краси, доцільності і гармонії стануть системо утворюючими чинниками формування простору можливостей Нової української школи, формування гармонійної, креативної, здатної гармонійно та ефективно взаємодіяти у навколишньому середовищі, критично ставитися до різноманітних впливів культурного простору. Усі школярі гідні навчатися в естетично оформленому сучасному і яскравому середовищі, де забезпечені їхні потреби, яке заохочуватиме вчитися. В ньому учні матимуть можливість робити власний вибір, розвивати нові та удосконалювати наявні практичні навички, отримувати нові знання, відчувати позитив від спілкування, відпочивати.

Концепція Нової української школи спрямовує зусилля педагогів на формування нового освітнього середовища: безпечного, опанованого учнями, персоніфікованого [4, с.51]. Відповідно до наказу МОН № 283 від 23.03.2018 року «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації освітнього простору Нової української школи» особливістю сучасного закладу є «організація такого освітнього середовища, що сприятиме вільному розвитку творчої особистості дитини» [5]. Тому значна увага в українських школах приділяється параметрам освітнього середовища (колір, акустика, меблі, настінні розписи тощо).

Для реалізації стратегічних цілей Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі необхідним є здійснення таких завдань:

- створення сучасного, розвивального, безпечного, комфортного та інклюзивного освітнього середовища, яке сприяє збереженню та зміцненню здоров'я, захисту від небезпек, підвищенню рухової активності дітей;
- забезпечення відповідності змісту повної загальної середньої освіти та методик навчання сучасним потребам дитини у збереженні та зміцненні здоров'я, захисті від небезпек, підвищенні рухової активності, безпечній комунікації [6].

Заслуговують на увагу результати експерименту, висвітлені у книзі Брюса Мау «Третій учитель» (The Third Teacher) [11, 2010. 254 p]. Автори проєкту визначають, що в шкільному середовищі є три відповідальних за викладання і навчання: перший – учитель, другий – здобувач освіти, третій – освітнє

середовище, вони розглядають освітнє середовище у якості «третього вчителя», що впливає на процес навчання здобувачів освіти.

Широкомасштабні міжнародні проекти і програми InnoSchool, TALIS (Teaching and Learning International Survey), «Доброзичливі до дітей школи» (ЮНІСЕФ) мали за мету пошук оптимального шкільного освітнього середовища, в якому особистість здорова, щаслива, відчуває захищеність і безпеку. Дослідження засвідчили, що чим більше активного простору припадає на школяра, тим більше можливостей створюється для розвитку його творчості; при більшій можливості прояву ініціативи, самостійної участі у створенні умов навчання, включеність і самоконтроль здобувача освіти є вищими; параметрів середовища є: різноманітність матеріалів і обладнання; можливості для учня конструювати середовище під власні задачі; наявність місць для усамітнення, зняття поведінкових обмежень, підвищення відчуття контролю над середовищем [10].

Важливим для висвітлення подальшого матеріалу є розуміння сутності понять «середовище», «освітнє середовище», «освітній простір», «естетизація освітнього середовища», з'ясування взаємозалежностей між ними.

Поняття «середовище» в науково-педагогічній обіг увів французький філософ В. Тен, який дослідив його значення для розвитку здібностей учнів. Це поняття надзвичайно багатогранне і багатопланове. Філософи трактують його як «довкілля», «простір» і виділяють у цьому явищі фізичний і соціальний аспекти.

В умовах інформаційного суспільства це середовище швидко й інтенсивно оновлюється під впливом техногенних чинників, взаємодіючи з урбанізованим соціокультурним простором.

Освітнє середовище розглядаємо як сукупність взаємопов'язаних, взаємозбагачувальних і взаємодоповнювальних чинників, що справляють істотний вплив на характер освітнього процесу і його результати. Це система впливів і умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться в соціально-педагогічному і просторово предметному оточенні. Освітнє середовище включає навчальний, розвивальний і виховний аспекти єдиної морально-духовної спільності, що виникає в міжсуб'єктній взаємодії і наповнює ціннісним змістом життєдіяльність учнів.

Поняття «освітнє середовище» також відображає взаємозв'язок умов, що забезпечують формування людини. У цьому випадку передбачається присутність того, хто навчається в освітньому середовищі, взаємовплив, взаємодія оточення із суб'єктом (у нашому випадку – із тим, хто навчається).

Коли мова йде про освітнє середовище, то мається на увазі вплив умов освіти на того, хто навчається (точно так, як і вплив того, хто навчається на умови, в яких здійснюється освітній процес). Це зворотний вплив за сутністю задає спрямованість певному типу освітнього середовища через включення значущих для людини знань і використання комфортних технологій навчання, що приймаються слухачами. В освітньому просторі більшою мірою фігурують не стільки значущі для слухача освітні завдання, які ставляться самим

слухачем, скільки бачення їх з боку організаторів педагогічного процесу – викладачів [1].

Поняття «освітнє середовище» корелює з поняттям «освітній простір». Незважаючи на схожість, як переконав аналіз праць науковців, ці поняття не тотожні.

Освітнім простором є комплекс умов, чинників, тим або іншим чином пов'язаних між собою і таких, що роблять вплив на освіту людини. Освітній простір може існувати як певна абстрактна система, незалежно від того, хто навчається.

Найзагальніше уявлення про простір пов'язане з порядком розташування (взаємним розташуванням) одночасно співіснуючих об'єктів. Кажучи про освітній простір, ми маємо на увазі комплекс певним чином пов'язаних між собою умов, які можуть робити вплив на освіту людини. При цьому само поняття «освітній простір» не має на увазі включеність того, хто навчається.

Естетизація є міждисциплінарною категорією, представленою в філософії, культурології, педагогіці, психології. Як зазначають філософи, естетичні якості (на відміну від суто мистецьких) екстраполюються на всі предмети та явища буття – матеріальні й ідеальні, соціальні та природні. У педагогічній літературі поняття «естетизація» в широкому розумінні тлумачиться як надання естетичної форми предметам і явищам (способу життя, середовищу, побуту, людським стосункам тощо). Естетизація включає процеси ідеалізації, гармонізації, візуалізації, вона передбачає інтенсивне використання мистецтва, актуалізацію завдяки його засобам емоційно-енергетичних ресурсів людини.

Проблему естетизації середовища навчального закладу досліджували І. Кашекова, О. Командишко, Н. Осипова, Л. Печко, Л. Савенкова, О. Тюрікова, Т. Щербакова, О. Фурса. У класифікації виокремлюються різні типи середовища: «культурне», «культуротворче», «культурологічне», «культуровідповідне», «культурно-освітнє», «культурно-розвивальне», «полікультурне», «поліхудожнє», «художньо-культурологічне». Дослідники виокремлюють такі елементи естетизації педагогічної діяльності, як ритмічність, пропорційність, емоційність, гармонійність, що притаманні саме мистецькій діяльності.

Естетизація освітнього середовища – це комплекс організованих і спрямованих у певний спосіб художньо-педагогічних заходів (створення шкільних картинних галерей і музеїв, мистецьких світлиць, організація художніх студій, гуртків тощо), які змінюють якісні параметри навчально-виховного процесу, всього освітянського простору закладу і ширше – життєдіяльності учнів у школі й поза її межами. Разом із сукупністю сучасних засобів навчання вони сприяють входженню учнів в енергетичне поле мистецьких цінностей, посилюючи їх ціннісно-емоційний резонанс і поліхудожній вплив. Ці заходи (мистецькі акції, дії) підвищують статус мистецтва у школі, перетворюючи його на провідного репрезентанта універсального естетичного маркера буття, який позитивно впливає на все

навколишнє життя учнів; він пронизує всі інші дотичні до мистецької освіти сфери культури та активно взаємодіє з навколишнім соціокультурним середовищем, насамперед закладами культури (музеями, галереями, філармоніями, театрами, клубами тощо) [2, с.64].

Естетизація є найважливішим елементом цілісної системи формування особистості. Широкий арсенал її засобів пробуджує і розвиває у людини естетичне ставлення до дійсності, до літератури й мистецтва, здатність оцінювати художні твори об'єктивно. Такі вияви естетичного, як художнє бачення, уява, ритм, інтуїція, прагнення охопити предмет або явище в його цілісній органічній доцільності, логічності і витонченості форми, мають важливе суспільне значення і носять універсальний характер.

Кожне локальне середовище окремої закладу освіти є багатовимірним і характеризується за безліччю параметрів та має свої особливості, власну «ауру», яка формується завдяки стійкій сукупності цінностей, що вбирають зокрема й регіонально-етнічні особливості, людські ресурси. Конкретизуємо основні компоненти середовища, найважливіші, на наш погляд, для **мотивації учнів на навчання**.

1. **Просторово-предметне оточення** включає дизайн шкільних приміщень (класи, кабінети, холи, зали, бібліотеки, інформаційні та рекреаційні центри тощо); речі, предмети, символи, обладнання, спеціальний одяг (форму).

Однією з характерних рис сучасної школи є особлива комплексна організація території й унікальне архітектурно-просторове обличчя, що формують образ закладу, його імідж. З появою дизайну з'явилася можливість перетворити естетику закладу з додаткового засобу виховання в безпосередній зміст освіти. Новий освітній простір – це значуща складова сучасного освітнього середовища. Проте оновлення освітнього простору школи (класів, кабінетів, прилеглих рекреацій) – це не обов'язково реконструкція чи капітальний ремонт усієї шкільної будівлі. Як доводять англійські дослідники, осучаснення дизайну простору класу – розумне рішення, що впливатиме успішність учнів. Добре облаштований простір освітнього приміщення створює можливості для різноманітних форм навчальної діяльності, забезпечує сприятливу емоційну атмосферу, мотивує та налаштовує на продуктивну роботу.

У роботі кожного педагога школи є чимало можливостей ефективно облаштувати та створити гармонійний освітній простір шляхом наповнення його кольорами та відтінками, формами та лініями внутрішнього оформлення у вигляді нескінченно різноманітної системи предметів, які слугують поліпшенню освітнього простору та його естетизації.

Стіни, підлога, стеля, матеріал, з яких вони виготовлені – усе це такий же наочний матеріал як карта, глобус чи малюнок. Виведені на зовні комунікації, неприхована цегляна кладка – дидактичний посібник, який можна побачити, дослідити. Просторово-предметне середовище має надихати, мотивувати дитину, змінюючи її відношення до школи й освітнього процесу. [7, с.34]

Висвітлимо детальніше вагомі чинники **художнього рішення** інтер'єру шкільного приміщення. **Колір** створює емоційну атмосферу, моделює настрій, сприяє навчальній діяльності чи, навпаки, заважає та демотивує. Кожна деталь інтер'єру (колір стін, підлоги, меблів) має певний колір, але лише гармонійне поєднання кольорів може створити ту загальну атмосферу, що зробить приміщення комфортним для перебування та викликає певний емоційний відгук. Тому важливо усі елементи простору підбирати **на основі єдиного підходу**, не протиставляти, а взаємно доповнювати одне одного.

При доборі кольорової гами слід пам'ятати, що **теплі кольори** (червоний, жовтогарячий, жовтий), створюють затишну атмосферу, сприяють спілкуванню, заохочують різні види активності. Проте занадто яскраві кольори збуджують, дратують, надміру стимулюють, можуть викликати неконтрольовану поведінку. Поширеною є думка, що зелений – нейтральний, заспокоює та врівноважує. Проте насправді є чимало відтінків зеленого (наприклад, яскраво-салатний чи смарагдовий), що на великих площах дратують або пригнічують та навіть можуть негативно впливати на фізіологічні процеси, порушуючи обмін речовин. Легкі прохолодні кольори сприяють концентрації, мотивують до інтелектуальної діяльності. Підлітки також схвально ставляться до ахроматичних кольорів: білого, чорного, відтінків сірого; між тим як у молодшій школі чорного та сірого слід уникати.

Основні кольори приміщення – кольори стін та великих меблевих поверхонь – мають бути легкими, спокійними. Яскравіші ж кольори використовують для привертання уваги: наприклад, стіна з класною дошкою може мати глибше та інтенсивніше забарвлення. В оформленні кабінетів не слід відмовлятися також від окремих яскравих акцентів, виконаних у чистих кольорах.

Інший підхід до дизайну приміщень основної школи – орієнтація на предметні асоціації. Виявлено, що учні стійко асоціюють предмети гуманітарного циклу з теплими кольорами, природничого – з зеленими, синіми та «земляними» відтінками, точні науки – з контрастними поєднаннями синього та червоного. На основі таких асоціацій можна створювати колірні рішення

предметних кабінетів та лабораторій, що одразу будуть налаштовувати учнів на роботу у відповідній галузі знань.

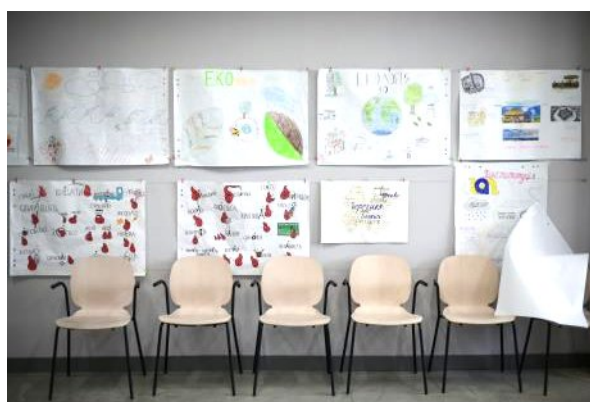
У старшій школі учні віддають перевагу легким прохолодним кольорам: теплі відтінки здаються їм надто «домашніми» та «дитячими». Прохолодні кольори сприяють концентрації, мотивують до інтелектуальної діяльності. Підлітки також схвально ставляться до ахроматичних кольорів: білого, чорного, відтінків сірого; між тим як

у молодшій школі чорного та сірого слід уникати. Втім, в оформленні кабінетів старшої школи не слід відмовлятися також від окремих яскравих акцентів, виконаних у чистих кольорах. Під час ремонту класу не слід використовувати прийоми, що переускладнюють художнє рішення. Наприклад, стіни бажано фарбувати рівномірно в один-два кольори, підлогу робити максимально простою. Візерунчасті шпалери на стінах чи лінолеум з малюнком на підлозі створюють «візуальний шум».

Методика «Стіни, що говорять» — важлива частина освітнього дизайну. Найцікавіше, що цей промовистий освітній простір школярі конструюють самі. Наприклад, занотовують результати командної роботи на великих плакатах — картах візуалізації, а вчителі вивішують їх на стіни. Наліпки, картки, ватмани — усе це має бути в навчальних класах.

Використовувати можна не тільки стіни, а й підвішувати створені школярами візуальні матеріали, наче щойно випрані речі, на тонких мотузочках посеред класу. Навіть стеля — це додаткова площа для сприйняття матеріалу.

Український аграрний ліцей (Черкаська область)

Важливо враховувати, що дизайн класного приміщення має бути врівноважений, забезпечувати достатню, але не надмірну візуальну

стимуляцію. Оскільки порожні, монотонні, нудні приміщення, що не мають ресурсу для сприйняття, викликають сенсорну депривацію, де мотивують. А візуально перевантажені приміщення, перенасичені різноманітним оформленням та декоруванням, візуально засмічені. Ані те, ані друге не відповідає потребам учнів. Дослідження португальських психологів свідчать, що такий інтер'єр негативно впливає на здатність учнів сприймати та запам'ятовувати інформацію. Перевантаження та візуальне засмічення приміщення відбувається через те, що на різних етапах оздоблення та облаштування не враховується, яким чином приміщення буде використовуватись, яке обладнання, оформлення, навчальні матеріали необхідні в роботі.

В оздобленні класу небажано використовувати стінописи, навіть такі, що відповідають навчальній тематиці. Меблювання та облаштування також мають бути ненав'язливим. Помилково наповнювати клас різнокольоровими столами, стільцями, шафами. Для меблів слід обирати один-два кольори, що гармонійно поєднуються з кольором стін; колірними акцентами можуть бути окремі деталі, що не перебувають увесь час у полі зору, – наприклад, опори столів чи сидіння стільців. Різноманітних малюнків та візерунків в оздобленні меблів, стін тощо бажано уникати. Не слід зловживати сезонним чи святковим оформленням: можна прикрасити клас на свято, але жодне свято не триває кілька тижнів поспіль.

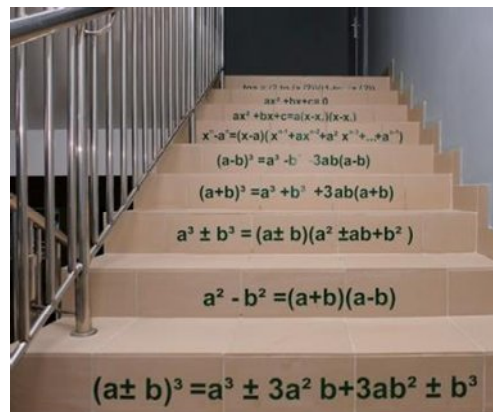
Постійні **елементи робочого оформлення** (наприклад, класний куточок») не мусять займати багато місця та весь час впадати учням в очі. Крім цього, рекомендується виставляти в класі лише ті **навчальні матеріали** (плакати, таблиці), що безпосередньо стосуються теми заняття. Для навчальних матеріалів треба виділяти та облаштовувати спеціальні демонстраційні площини, розташовуючи їх так, щоб учням було зручно дивитись на них на уроці. Обладнання для змінних навчальних матеріалів може бути дуже простим: коркова або магнітна стрічка на стіні, акуратна дерев'яна планка чи просто натягнута вздовж стіни лінва.

Дуже псують візуальну атмосферу яскраві та різнокольорові лотки, коробки, кошики для навчальних матеріалів чи інструментів. Краще, якщо вони матимуть один-два кольори, хай навіть яскраві, але в гармонії із загальним настроєм класу.

Основу оформлення в сучасній школі становлять **роботи учнів**. Втім, їх теж не можна експонувати безладно, накопичуючи різноманітні малюнки та вироби на всіх поверхнях стін та меблів. Для експозицій учнівських робіт слід виділити одну-дві стіни, облаштувавши їх відповідними стендами чи кріпленнями; для об'ємних робіт потрібна окрема полиця. Такі експозиції слід регулярно змінювати: виставляючи нові роботи, прибирати попередні.

Загалом рекомендується слідкувати, щоб плакати, таблиці, виставки вкривали не більше ніж половину площі стін, бажано – менше; і при цьому були добре впорядкованими.

«Веселі» коридори - яскраві помічники у навчання. Сумним сірим коридорам та стінам у школах вже не місце. Вдало розміщена таблиця Піфагора, малюнок транспортера біля дверей чи формули на сходах є не

чудовими дизайнерськими рішеннями, а навчальним матеріалом.

Акцент на настінних графічних історіях не тільки тішить око, а й розвиває фантазію учнів.

Дизайн-проект рекреації школи (Черкаська область)

Для впорядкування руху в школі можна використати малюнок на підлозі. Лінії різного кольору і конфігурації спрямують потоки дітей, допоможуть управляти порядком у школі, послужать орієнтиром для дітей із особливими потребами. Намальовані на підлозі ігри забезпечать цікавий і змістовий відпочинок під час перерв та можливість розім'ятися.

2.

Соціальне або духовно-соціальне оточення складається з контингенту здобувачів освіти і контингенту педагогів (останні розрізняються за багатьма параметрами — стать, вік, професійна освіта, загальна культура, художня ерудиція тощо), культури спілкування. Міжособистісні взаємини здатні емоційно впливати на перебіг освітнього процесу, наповнити освітнє середовище ціннісним змістом завдяки неповторній атмосфері, що панує в тому чи іншому закладі. Адже процес естетичної ідентифікації школяра здійснюється у процесі безпосереднього спілкування не лише з мистецтвом на уроках, а й із конкретними людьми із соціального оточення – батьками, вчителями, друзями.

На наш погляд основними якостями естетичного освітнього середовища є естетичність педагогічної майстерності, стратегія педагогічної комфортності та креативність освітнього середовища. Від педагогічної майстерності значною мірою залежить мотивація здобувачів освіти до навчання та рівень якості їх освітніх результатів.

Інтеграція мистецького компонента в освітній процес здійснюється через:

- надання особливого статусу мистецтва в освітньому процесі;
- творчий характер навчання.

Особливу місію в процесі естетизації освітнього процесу мають часи спілкування людини з мистецтвом. Художнє бачення дійсності, естетичного процесу, його результатів постає ядром практичної діяльності, надає їй духовного спрямування. Так виникає процес переведення духовного в матеріально-речове, предметно виражене. Значний потенціал щодо естетизації освітнього процесу, як свідчить теоретичний аналіз досліджуваної проблеми, мають мистецтво, художня та естетична творчість, які слугують формуванню здатності чуттєвого сприймання, розуміння прекрасного, ґрунтуються на стійкій мотивації до реалізації власної життєдіяльності за законами моралі і краси. Джерелами естетизації освітнього процесу є природа, музика, художня література, кіно, театр тощо, де головним виразником естетичного виступають слово, гра, факти і події тощо. Так, під час спостереження картини, скульптури, предметів декоративно-ужиткового мистецтва створюється особистісне поле сприйняття, уяви, фантазії. Музичні твори, малюючи дійсність за допомогою звуків, мелодій, тембру, інтонацій, безпосередньо впливають на емоційну сферу людини, її поведінку. Кіно, театр, телебачення, об'єднуючи різні види мистецтва, впливають на формування етики та естетики поведінки людини у соціумі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Данилюк А.Я. Теоретико-методологические основы проектирования интегральных гуманитарных образовательных пространств : автореф. дис. д-ра пед. наук. 2001. 20 с.
2. Масол Л. Методика навчання інтегрованого курсу "Мистецтво" у 1-2 класах ЗЗСО на засадах компетентнісного підходу. Навчально-методичний посібник (безкоштовно) . Київ : Генеза, 2019. 208 с.
3. Новий Освітній Простір. Рекомендації. URL: <http://www.dfrf.minregion.gov.ua>
4. Нова українська школа: порадник для вчителя / під заг. ред. Бібік Н. М. Київ : ТОВ «Вид. дім «Плеяди», 2017. 206 с.
5. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації освітнього простору Нової української школи: Наказ МОН № 283 від 23.03.2018 року. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/60372/.
6. Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі URL : <https://www.president.gov.ua/documents/1952020-33789>
7. Сучасний дизайн у школі: нові ідеї для освітнього середовища : матеріали обласного наук.-практ. семінару (Полтава, 25 березня 2016); [за заг. ред. Т. В. Водолазської] /Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського. Полтава : ПОППО, 2016. 76 с.
8. Технологія «Стіни, які говорять». URL: <http://ukrdeti.com/wp-content/uploads/2017/05.pdf>
9. Як створити шкільний простір, що мотивуватиме учнів навчатися URL : <https://nus.org.ua/articles/yak-stvoryty-shkilnyj-prostir-shho-motyvuvatyme-uchniv-navchatysya/>
11. Веб-сайт програми InnoSchool. URL : <http://innoschool.tkk.fi/>.
12. Веб-сайт програми TALIS. URL : <http://www.oecd.org/edu/talis>
Руководство по школам доброжелательного отношения к ребёнку. ЮНИСЕФ. URL: http://www.unicef.org/education/index_focus_schools.html
13. The Third Teacher: 79 Ways You Can Use Design to Transform Teaching & Learning / Bruce Mau. March 1, 2010. 2